

Perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovuttaminen

Miia Rossi

Opinnäytetyö, AMK

Toukokuu 2022

Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala

Tradenomi (AMK), liiketalouden tutkinto-ohjelma

Rossi, Miia

Perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovuttaminen

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Toukokuu 2022, 46 sivua.

Tradenomi. Liiketalouden tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö AMK.

Julkaisun kieli: suomi

Julkaisulupa avoimessa verkossa: kyllä

Tiivistelmä

Perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovuttaminen ovat samankaltaisia oikeustoimia, joilla kuitenkin on erilaiset vaikutukset kuolinpesän osakkuusasemaan ja hallintoon. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovuttaminen oikeustoimina eroavat toisistaan ja minkälaiset vaikutukset niillä on kuolinpesän osakkuusasemaan ja hallintoon kuolinpesän pankkiasioden hoidossa.

Tutkimus toteutettiin lainopillisena tutkimuksena. Tutkimuksessa tehtiin sanamuodon mukaista sekä laven-tavaa tulkintaa, jonka avulla perintökaaren (40/1965) säännösten merkitystä selvitettiin oikeuskäytäntöä ja oikeuskirjallisuutta hyödyntäen ja luotiin käytännön tulkintasuositukset ja ohjeet pankille. Työn toimeksiantajana toimi OP Vähittäisasiakkaat Oyj. Opinnäytetyötä voidaan hyödyntää ohjeistuksena pankin perukirjan tarkastajille ja uusien perukirjan tarkastajien perehdytykseen. Opinnäytetyön liitteeksi luotiin teorian ja teh-dyn tulkinnan pohjalta tiivistelmä perinnöstä luopumisesta ja perintöosuuden luovutuksesta kuolinpesän pankkiasioden hoidon näkökulmasta.

Tutkimuksessa havaittiin, että perinnöstä luopumisella voi olla erilaiset vaikutukset kuolinpesän osakkuus-asemaan riippuen siitä, onko kyseessä ennen perittävän kuolemaa tapahtunut luopuminen (ennakkoluopu-minen), perittävän kuoleman jälkeen tapahtuva luopuminen (jälkiluopuminen) vai testamentista luopumi-nen. Johtopäätöksissä todettiin, että tehokkaan perinnöstä luopuminen ja tehottoman luopumisen eli perintöosuuden luovuttamisen erottaminen toisistaan ei aina ole yksiselitteistä, ja sen vuoksi perinnön vas-taanottamiseen johtavia toimia tulee arvioida tapauskohtaisesti kokonaisarviona. Perintökaareissa ja oikeus-käytännössä havaittiin myös ristiriitaa sen osalta, minkä katsotaan olevan perintöön ryhtymistä. Tästä syystä pohdittiin, olisiko tarpeellista uudistaa lainsäädäntöä vastaamaan nykyistä oikeuskäytäntöä.

Avainsanat (asiasanat)

perintöoikeus, testamentti, perinnöstä luopuminen, perintöosuuden luovuttaminen, perilliset

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

-

Rossi, Miia

Renunciation and Extradition of Inheritance

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, May 2022, 46 pages.

Bachelor of Business Administration. Degree Programme in Business Administration. Bachelor's Thesis.

Permission for open access publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

The renunciation and extradition of inheritance are similar legal actions, which, however, have different implications for the shareholding status and administration of the estate. The aim of the study was, first, to find out how the renunciation and extradition of an inheritance as legal actions differ from each other. Second, the aim was to explore what effects they have on the shareholding status and the administration of the estate's banking affairs.

The study was conducted as a legal study. The study was conducted by utilizing worded and expansive interpretation with an aim to explore the meaning of Inheritance Code's (40/1965) provisions. Legislation, legal praxis, and legal literature acted as the basis for interpretation. Based on the study, practical instructions and recommendations for the bank were created. The work was commissioned by OP Retail Customers Plc. The thesis can be utilized as a guide for the bank's staff members, as well as an introductory material for the new staff members. Based on the theory and the interpretation made, a summary of the renunciation and the extradition of the inheritance from the perspective of the management of the estate's banking affairs was created as an annex to the thesis.

The findings of this study suggest that renunciation of an inheritance may have different effects for shareholding status depending on whether it is a renunciation before the death of the decedent, renunciation after the death of the decedent, or renunciation of the will. To conclude, recognizing between an effective and ineffective renunciation of an inheritance is not always clear, and therefore, an overall assessment is needed when assessing whether the heir has taken possession of the inheritance or not. A discrepancy between the Inheritance Code and legal praxis was found in the study. The discrepancy was evident in what was considered as accepting the inheritance. Therefore, it would be necessary to consider, whether the legislation should be adjusted to meet current legal praxis.

Keywords/tags (subjects)

inheritance law, will, renunciation of inheritance, extradition of inheritance, heirs

Miscellaneous (Confidential information)

-

Sisältö

1	Johdanto.....	5
2	Tausta, tavoitteet ja tutkimusongelma	6
2.1	Tutkimusmenetelmä.....	7
2.2	Aiheen rajaus	9
3	Perintöoikeus	10
3.1	Lakimääräinen perimysjärjestys	11
3.2	Testamentti.....	18
4	Kuolinpesä.....	19
4.1	Kuolinpesän yhteishallinto.....	19
4.2	Perukirja.....	19
4.3	Kuolinpesän pankkiasiat	20
5	Perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovuttaminen	21
5.1	Perinnöstä luopuminen	21
5.1.1	Perinnöstä luopuminen perittävän eläessä.....	21
5.1.2	Perinnöstä luopuminen perittävän kuoleman jälkeen	23
5.1.3	Testamentilla saadusta omaisuudesta luopuminen.....	29
5.2	Perintöosuuden luovutus.....	32
5.3	Edunvalvottava tai alaikäinen osakas	33
5.4	Luopumisen peruuttaminen	35
5.4.1	Ennakkoluopumisen peruuttaminen	35
5.4.2	Jälkiluopumisen peruuttaminen.....	36
6	Yhteenveto ja pohdinta	37
	Lähteet.....	41
	Liitteet	44
	Liite 1. Perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovuttaminen.....	44
Kuviot		
	Kuvio 1. Ensimmäinen parenteeli.....	13
	Kuvio 2. Toinen parenteeli.....	15
	Kuvio 3. Kolmas parenteeli	17

1 Johdanto

Perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovuttaminen ovat eri oikeustoimia, mutta niiden välinen ero ei kuitenkaan välttämättä ole täysin yksiselitteinen tai ilmiselvä. Tämän vuoksi voi joskus olla vaikeakin tietää, onko kyseessä perinnöstä luopuminen vai perintöosuuden luovutus. Näiden toimien ero on kuitenkin tärkeä ymmärtää, koska niiden vaikutukset kuolinpesässä ovat erilaiset.

Kuolinpesällä tarkoitetaan perittävän perillispiiriä. Perittävän kuoleman jälkeen kuolinpesän osakkaat, lakimääräiset perilliset, mahdollinen leski ja yleistestamentinsaajat, hallinnoivat kuolinpesän jäämistöä yhdessä. Tätä kutsutaan kuolinpesän yhteishallinnoksi. Yksikään osakas ei voi siis ilman muiden osakkaiden suostumusta päättää jäämistöä koskevista toimituksista, vaan jokaisen osakkaan suostumus toimeen tarvitaan. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 15,17.) Kun perittävä kuolee, myös kaikki hänellä olleet pankkipalvelut, kuten tilit ja säästöt, kuuluvat kuolinpesään.

Pankin tulee tuntea asiakkaansa, jotta se täyttää huolellisuusvelvoitteensa. Kuolinpesän osalta tämä tarkoittaa, että pankin on tiedettävä, ketkä ovat kuolinpesän osakkaita, jotta voi varmistua, että kaikkien kuolinpesän osakkaiden suostumus on saatu kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon. (Kuolinpesän asioiden hoitaminen 2018.) Tämä tarkoittaa, että pankin on tarkastettava perukirja liitteineen, jotta voi varmistua osakkaista.

Perukirjojen tarkastaminen on asiantuntijuutta vaativa tehtävä, sillä tarkastajien tulee hallita perhe- ja perintöoikeutta laajalti ja osattava soveltaa sitä erilaisten kuolinpesien tilanteissa. Perukirja tarkastetaan kuolinpesän osakkaiden ja kuolinpesän hallintoon osallistuvien henkilöiden selvittämiseksi. Mikäli osakas luopuu perinnöstä tai luovuttaa perintöosuutensa, vaikuttaa se suoraan kuolinpesän hallintoon.

Työn toimeksiantajana toimi OP Vähittäisasiakkaat Oyj, jossa keskittäneiden Osuuspankkien asiakkaiden perukirjoja tarkastetaan kuolinpesän pankkiasioiden hoitoa varten. Opinnäytetyössä tarkasteltiin perinnöstä luopumista ja perintöosuuden luovutusta ajanjaksolla, joka alkaa, kun perukirja toimitetaan pankkiin ja päättyy, kun perinnönjako on toimitettu, eli kuolinpesän yhteishallinto päättyy.

Perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovuttaminen ovat sellainen kokonaisuus, joka on tärkeää perukirjan tarkastajan ymmärtää ja hallita, koska näiden oikeustoimien vaikutukset kuolinpesän osakkuusasemaan ja hallintoon ovat erilaiset. Ilman riittävää asiantuntemusta saattaa käydä niin, ettei kaikkia niitä henkilöitä selvitetä, joiden kuuluisi osallistua kuolinpesän hallintoon ja tällöin pankki ei myöskään täytä huolellisuusvelvoitettaan. Tällöin pankki voi joutua vastuuseen, mikäli toteuttaa ilman kaikkien kuolinpesän hallintoon osallistuvien osakkaiden suostumusta jonkin sellaisen toimen, johon kaikkien suostumus tarvittaisiin.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä lainopillinen tutkimus perinnöstä luopumisesta ja perintöosuuden luovutuksesta. Tavoitteena oli saada vastaus tutkimusongelmaan ”miten perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovutus eroavat toisistaan ja miten nämä toimet vaikuttavat kuolinpesän osakkuusasemaan ja hallintoon kuolinpesän pankkiasioiden hoidossa?” ja sitä myötä helpottaa perukirjan tarkastajien työtä tilanteissa, joissa perinnöstä luovutaan tai perintöosuus luovutetaan. Opinnäytetyötä voidaan myös käyttää uusien tarkastajien perehdytyksen apuna ja tukena itsenäisemmälle työskentelylle ja näin se myös tukee työskentelyn tehokkuutta. Opinnäytetyön liitteeksi laadittiin tiivistelmä perinnöstä luopumisen ja perintöosuuden luovutuksesta kuolinpesän pankkiasioinnin näkökulmasta.

Työn tuloksissa havaittiin, että perinnöstä luopumisella voi olla erilaiset vaikutukset sijaantulijoihin ja tätä myöden kuolinpesän osakkuusasemaan ja hallintoon, riippuen siitä, onko kyseessä ennen perittävän kuolemaa tapahtuva luopuminen, perittävän kuoleman jälkeen tapahtuva luopuminen vai testamenttisaannosta luopuminen. Tutkimuksessa ei täysin aukottomasti pystytty vastaamaan tutkimusongelmaan, sillä perintökaarella (40/1965) ja oikeuskäytännössä havaittiin olevan osin ristiriitaisuutta ja tulkinnanvaraisuutta perinnön vastaanottamiseen johtavia toimia (ja täten perinnöstä luopumisen mahdollisuutta) arvioitaessa.

2 Tausta, tavoitteet ja tutkimusongelma

Opinnäytetyöni toimeksiantaja on OP Vähittäisasiakkaat Oyj, jossa itse työskentelen perukirjojen tarkastajana. Aihe opinnäytetyölleni valikoitui omasta kiinnostuksestani ja siitä, että olen työssäni huomannut, miten epäselvä näiden kahden oikeustoimen välinen ero voi olla. Näillä toimilla on erilaiset vaikutukset siihen, ketkä ovat kuolinpesän osakkaita ja keiden suostumus pankkiasioiden

hoitoon tällöin tarvitaan, joten kuolinpesäasioita käsittelevän toimihenkilön on tärkeää ymmärtää näiden toimien välinen ero ja vaikutukset.

Aihe on lisäksi ajankohtainen, sillä ikääntyvät sukupolvet ovat aiempaa vauraampia ja tätä myöten perinnöt ovat myös suurempia sekä perinnön vaikutukset sen saajalle myös merkittävämpiä. Tämän johdosta jäämistösuunnittelun merkitys on kasvanut ja perinnöstä luopuminen on yksi siinä käytettävistä keinoista. Toisaalta myös ulosottovelallisten määrä on noussut viimeisen vuosikymmenen aikana, mikä vaikuttaa myös siihen, että motiivina perinnöstä luopumiselle yhä useammin on se, ettei perintö mene velkojille.

Tämän työn tutkimusongelma on ”Miten perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovutus eroavat toisistaan ja miten ne vaikuttavat kuolinpesän osakkuusasemaan ja hallintoon kuolinpesän pankkiasioiden hoidossa?”. Opinnäytetyötä on tarkoitus käyttää ohjeistuksena pankin perukirjan tarkastuksessa ja tavoitteena on, että perukirjan tarkastajat pystyvät opinnäytetyön avulla tekemään entistä itsenäisempiä ratkaisuja. Opinnäytetyö voi myös toimia perehdytysoppaana uusille perukirjan tarkastajille. Työn loppuun kootaan tiivistelmä perinnöstä luopumisesta ja perintöosuuden luovutuksesta, jossa on lyhyesti kerrottu näiden oikeustoimien erot ja niiden vaikutukset kuolinpesän osakkuusasemaan ja hallintoon pankkiasioinnin näkökulmasta.

2.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni on lainopillinen tutkimus. Lainoppi on oikeustieteen tutkimusmetodeista selkeästi vanhin ja myös käytetyin. Lainopilla on kaksi tehtävää: tulkita voimassa olevaa lainsäädäntöä ja systematisoida sitä. (Aarnio 2011, 1.) Tulkinta on voimassa olevan oikeuden sisällön selvittämistä lainsäädännöstä ja muista erilaisista oikeuslähteistä sekä tästä saatujen tulosten perustelua vakuuttavalla tavalla (Keinänen, Kolehmainen, Määttä, Tolvanen & Väättänen 2012, 7). Aarnio (2011, 12) toteaa, ettei lainopin harjoittaja ei voi koskaan tietää asiaa samalla varmuudella kuin vaikka fyysikko tietää jonkin alansa totuuden. Lainopin harjoittajan tulee sen sijaan esittää kannanottojaan niin, että niitä voidaan pitää mahdollisimman varmoina. Lainopin tehtävä on siis tuottaa mahdollisimman varmaa tietoa. (Aarnio 2011, 12.)

Tässä opinnäytetyössä tutkimusmenetelmä on sanamuodon mukainen ja laaventava tulkinta. Kielellinen tulkinta voi olla supistavaa, sanamuodon mukaista, laaventavaa, analogista tai vastakohtaispäättelyä. Sanamuodon mukaisessa tulkinnassa käsitteille annetaan niiden tavanomaista ja arkikielistä merkitystä vastaava sisältö, supistavassa taas jonkin käsitteen merkityssisältö muodostuu suppeammaksi kuin käsitteen arkikielinen merkityssisältö ja laaventavassa arkikielinen merkityssisältö on laajempi. (Keinänen ja muut 2012, 10.) Nämä esiteltyt kielellisen tulkinnan tulkintakehät on alun perin kehittänyt Aleksander Peczenik teoksessaan ”Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation”.

Sanamuodon mukaisella tulkinnalla tulkitaan lainsäätäjän tarkoitusta siten, kuin se on sanamuodon mukaisesti lakiin kirjoitettu. Koska lainsäädäntö ei ole täysin aukotonta eikä siitä kaikkiin kysymyksiin voida saada vastausta sanamuodon mukaista tulkintaa käyttäen, käytetään opinnäytetyössä myös laaventavaa tulkintaa, jolla saadaan laajennettua tulkintaa myös lakipykälien sanamuodon ulkopuolelle. Perintökaassa perinnöstä luopumista ja perintöosuuden luovutusta on käsitelty luvussa 17 1–3 § varsin suppeasti, joten muutakin oikeuslähdemateriaalia tutkimukseen tarvitaan.

Tutkimusaineistona työssä käytetään ajantasaista lainsäädäntöä, oikeuskäytäntöä, oikeuskirjallisuutta sekä eri pankkien toimintaan vaikuttavien tai toimintaa valvovien organisaatioiden, kuten verottajan, Digi- ja väestötietoviraston, Finanssivalvonnan ja Finen, verkkosivuilta löytyviä ohjeistuksia. Korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisujen lisäksi hyödynnetään hovioikeuden ratkaisuja tutkimusaineistona. Aarnion (2011, 79) mukaan myös hovioikeuden ratkaisuilla on merkitystä, vaikka niitä ei ennakkoratkaisuina voida pitää. Suuri osa jutuista ei mene koskaan korkeimman oikeuden käsittelyyn, vaan jää hovioikeuden ratkaisun varaan. (Aarnio 2011, 79.)

Keskeisiä käsitteitä opinnäytetyössä ovat perintöoikeus, testamentti, perillinen, ennakkoluopuminen, jälkiluopuminen ja perintöosuuden luovuttaminen. Perintökaari (40/1965) on perinnöstä luopumista ja perintöosuuden luovutusta tutkittaessa keskeisin laki, jonka säännöksiä käytetään tulkinnassa, mutta sen lisäksi opinnäytetyössä tarkastellaan holhoustoimilain (442/1999) 32§:n sekä

34–35 §:n, avioliittolain (234/1929) 38–39 §:n sekä oikeustoimilain (228/1929) 28–30 §:n säännöksiä, jotka ovat perintöoikeutta sekä perinnöstä luopumista ja perintöosuuden luovutusta tarkasteltaessa otettava huomioon.

Työssäni teoriaa ja tuloksia ei ole jaettu erillisiin osioihin, vaan tulkinta ja tulokset esitetään teoriaosuuden yhteydessä, koska tulkintaa on jatkuvasti peilattava siihen teorian tietoon, jota tulkinnan perustana käytetään. Perukirjan tarkastusprosessin kannalta on myös tärkeää, ettei tuloksia ole eriytetty teoriasta, vaan ne ovat yhteydessä siihen teoriaan, jonka myötä kyseinen tulkinta on tehty. Kuolinpesät ovat aina erilaisia, joten myös perukirjan tarkastajalle on tärkeää ymmärtää ratkaisujen taustalla oleva teoria ja miten sitä teoriaa on tulkittu, jotta pystyvät parhaalla mahdollisella tavalla soveltamaan sitä omassa työssään.

Työn luotettavuus varmistetaan sillä, että käytetään ajantasaisia sekä luotettavia lähteitä. Tehtävän tulkinnan luotettavuus varmistetaan myös tarkastelemalla työssä korkeimman oikeuden, korkeimman hallinto-oikeuden ja hovioikeuden ratkaisuja sekä niissä tehtyä tulkintaa. Aarnion (1989, 57) mukaan tulkitsijan tulee rakentaa tulkintansa kuten tuomari ratkaisuissaan tekee. Tutkijan on siis periaatteessa jäljiteltävä tuomarin toimintaa tehdäkseen onnistunutta tulkintaa. (Aarnio 1989, 57.) Työssä tehtävä tulkinta tehdään samoja tulkintaperiaatteita noudattaen kuin näissä opinnäytetyössä esiteltävissä tuomioistuinten ratkaisuissa, jotta virheellisiltä tulkinnoilta vältytään. Virheelliset tulkinnat ja niiden perusteella tehtävät toimintaohjeet pankissa myös lisäisivät pankin riskiä. Aineistona käytetään lainsäädännön ja tuomioistuinten ratkaisujen lisäksi ajantasaista oikeuskirjallisuutta, jota ratkaisujensa pohjalla hyödyntävät myös tuomioistuimet.

2.2 Aiheen rajaus

Aihe on rajattu koskemaan perinnöstä luopumisen ja perintöosuuden luovuttamisen vaikutuksia kuolinpesän osakkuusasemaan ja hallintoon kuolinpesän pankkiasioden hoitamisen näkökulmasta. Työ keskittyy kuolinpesän pankkiasioden hoitoon sille ajanjaksolle, joka käynnistyy perukirjan toimittamisesta pankkiin ja päättyy perinnönjakoon ja kuolinpesän lakkaamiseen. Tämä ajanjaksollinen rajaus on tehty sen vuoksi, että kuolinpesä voi alkaa tehdä kaikkien osakkaiden suostumusta vaativia toimia pankissa vasta sitten, kun perukirja on pankkiin toimitettu ja pankissa

osakkaat on perukirjasta ja sen liitteistä tarkastettu. Tarkasteltava ajanjakso päättyy perinnönjakoon sen vuoksi, että kuolinpesän yhteishallinto päättyy lopulliseen perinnönjakoon, eli kuolinpesä lakkaa.

Opinnäytetyössä käsitellään sekä ennakkoluopumista että jälkiluopumista ja perintöosuuden luovuttamista. Työssä käsitellään myös erikseen testamentista luopumista, sillä siinä on jonkin verran poikkeuksia lakimääräisestä perinnöstä luopumiseen verrattuna. Henkivakuutuskorvauksesta ja tasingosta luopumista ei työssä käsitellä, eikä myöskään osakkaan passiivisuudesta johtuvaa perintöoikeuden menettämistä, koska näissä tapauksissa kyseessä ei ole varsinaisesti perinnöstä luopuminen.

Vaikka perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovuttaminen ovat luopujan ja sijaantulijan näkökulmasta usein verotuksellisia kysymyksiä, on tämän työn ulkopuolelle rajattu perintö- ja lahjaveroihin tarkempi käsittely. Tästä aiheesta on jo tehty tutkimusta perintöverotuksellisesta näkökulmasta, esimerkiksi Sanni Kivelä opinnäytetyössään ”Perintöverosuunnittelu: perinnöstä luopuminen ja luovuttaminen” vuodelta 2018 käsittelee aihetta verotuksen näkökulmasta. Toimeksiantajan ja tutkimusongelman näkökulmasta verotukselliset kysymykset eivät vaadi syvällisempää tarkastelua.

Aiheen ulkopuolelle on rajattu myös velkojien näkökulma perinnöstä luopumiseen ja perintöosuuden luovutukseen. Ulosoton ja konkurssin näkökulma perinnöstä luopumisen tehokkuuteen tai tehotomuuteen ei kuolinpesän pankkiasioinnin kannalta ole relevanttia tarkastella. Lisäksi perinnöstä luopumisen pätemättömyysperusteet jäävät laajemman tarkastelun ulkopuolelle sen vuoksi, että pätemättömyysperusteiden arviointi ei ole pankin tehtävä, eikä tämän vuoksi myöskään pankin perukirjan tarkastuksen näkökulmasta näiden perusteiden arviointi ole olennaista eikä edes mahdollista. Pätemättömyysperusteita kuitenkin sivutaan, koska sellaisten olemassaolo on kuitenkin perukirjan tarkastajien hyvä tietää.

3 Perintöoikeus

Perintöoikeus on vain henkilöllä, joka elää perittävän kuolinhetkellä tai vielä syntymättömällä lapsella, joka on siitetty perittävän eläessä (Perintökaari (40/1965), 1 luku 1 §). Perintökaaren säännöksiä sovelletaan silloin, kun perittävä on Suomen kansalainen eikä hänellä ole vahvoja linkityksiä

muihin valtioihin. Sovellettavaan lakiin vaikuttaa kuitenkin olennaisesti se, missä valtiossa vainajan asuinpaikka on ollut. Tällöin siis itse sen, minkä maan kansalainen vainaja on ollut, merkitys vähennee. (Kangas 2018, 315.)

Perintökaari perustuu parenteeliperiaatteelle, jossa vainajan sukulaiset kuuluvat ensimmäiseen, toiseen tai kolmanteen parenteeliin (Kangas 2019, 452). Mikäli ensimmäiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä on elossa, ei toisen tai kolmannen parenteelin sukulaiset saa perintöä laisinkaan. Jos ensimmäiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä ei ole ja toiseen parenteeliin kuuluva yksikin sukulainen on elossa, saa hän koko perinnön eivätkä kolmannen parenteelin sukulaiset saa mitään. Parenteelit siis niin sanotusti sulkevat toisensa pois. (Norri 2014, 225.) Tämä parenteeliperiaate tulee puhtaasti noudatettavaksi vain, jos vainaja on naimaton eikä ole tehnyt testamenttia, jolla olisi määrännyt jäämistöstään (Kangas 2018, 321).

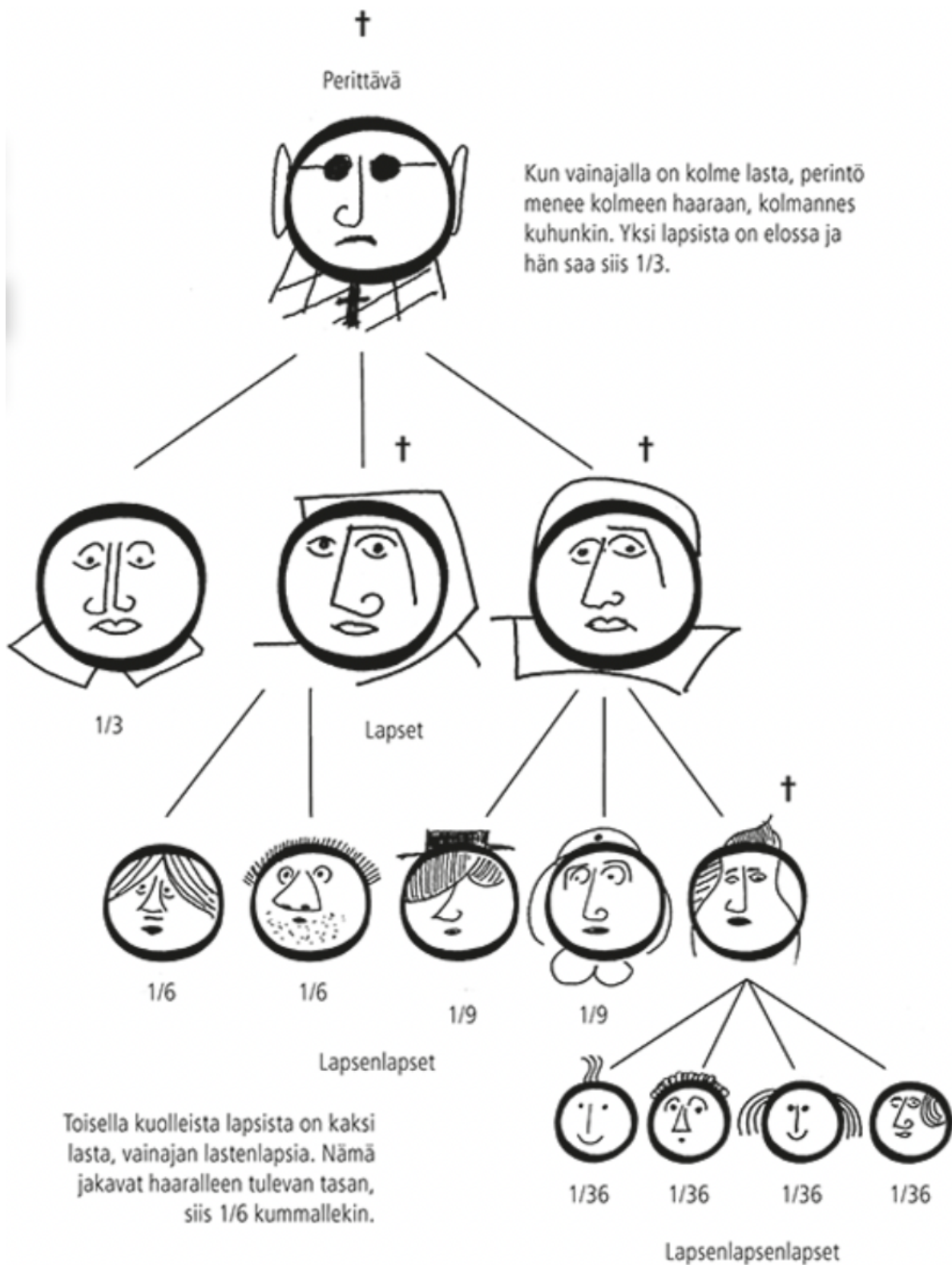
Perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovutuksen kannalta tämä parenteeliperiaatteen ymmärtäminen on tärkeää. Jäljempänä luvussa 5.1 käsitellään perinnöstä luopumista ja siinä selviää, että yksi perinnöstä luopumisen tehokkuuden ehto on, ettei luopuja määrää sijaantulijoita, vaan perintö siirtyy luopumisen seurauksena lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaisesti. Mikäli sijaantulijoista olisi määrätty niin, että se poikkeaa lakimääräisestä perimysjärjestyksestä, on kyseessä perintöosuuden luovuttaminen. Seuraavaksi käydään läpi lakimääräinen perimysjärjestys, eli parenteelit.

3.1 Lakimääräinen perimysjärjestys

Ensimmäiseen parenteeliin kuuluvat rintaperilliset, joita ovat vainajan lapset ja heidän jälkeläisensä. Ensimmäisessä parenteelissa on sijaisperimys oikeus, mikä tarkoittaa sitä, että kuolleen rintaperillisen jälkeläiset tulevat kuolinpesän osakkaaksi hänen sijastaan ja jokainen haara saa perinnöstä yhtä suuren osan. (Kangas 2019, 453; Norri 2017, 59.)

Ensimmäiseen parenteeliin kuuluvilla perittävän rintaperillisillä ja ottolapsilla sekä heidän jälkeläisillään on olemassa oikeus lakiosaan, joka tarkoittaa puolta siitä määrästä, mikä lakimääräisen perintöoikeuden mukaan tulisi perilliselle (PK 7 luku 1 §). Lakiosaoikeus suojaa rintaperillisten oikeutta siinäkin tilanteessa, jos perittävä olisi laatinut testamentin, jolla määrää koko omaisuutensa jollekin ulkopuoliselle taholle (Aarnio & Kangas 2016, 16).

Siltä osin, kun testamentti loukkaa rintaperillisen oikeutta lakiosaan, on testamentti tehoton. Lakiosaperillisen tulee kuitenkin aina vaatia lakiosaansa. (Surakka & Sinivuori 2012, 219; Kolehmainen & Rabinä 2021, 468.) Kolehmaisen ja Rabinän (2021, 468) sekä Aarnion ja Kankaan (2016, 848) mukaan lakiosaoikeus tarkoittaa myös sitä, että rintaperillisellä on oikeus vaatia, että perittävän eläessä antamat lahjat otetaan huomioon ennakkoperintönä perittävän kuoleman jälkeen. Tällöin nämäkin varat voidaan ottaa huomioon kuolinpesän varallisuuteen. (Aarnio & Kangas 2016, 848; Kolehmainen & Rabinä 2021, 468.)

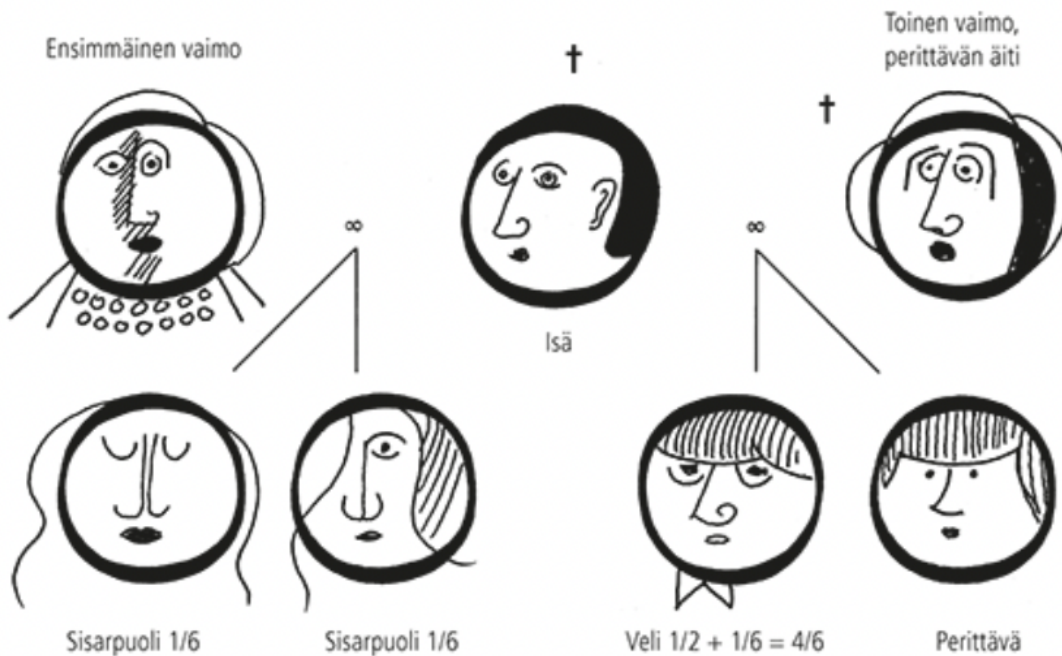
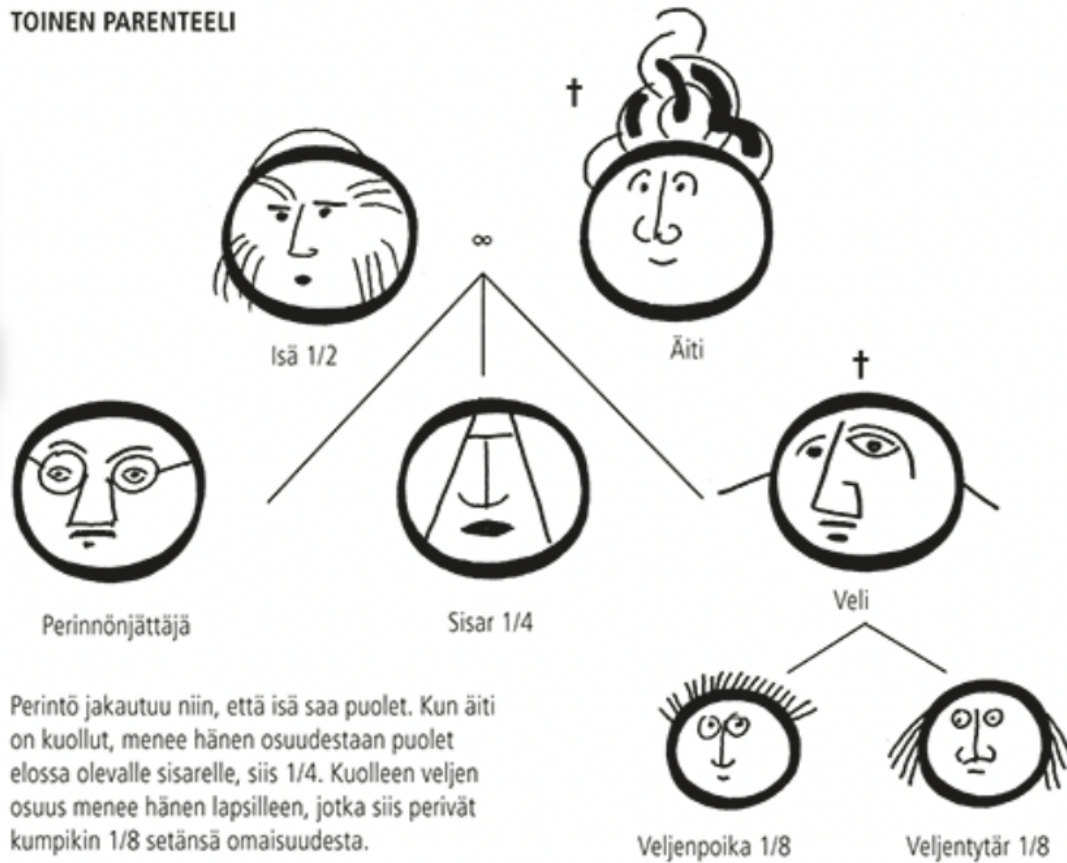

Kuvio 1. Ensimmäinen parenteeli (Norri 2017, 60)

Kuviossa 1 kuvataan ensimmäisen parenteelin perillisiä. Vainajalla on kolme lasta, joista kaksi on kuollut. Perintö jakautuu tasan kolmen haaran kesken. Jokaisen edesmenneen perillisen osuuden jakavat hänen perillisensä tasan.

Toiseen parenteeliin kuuluvat vainajan vanhemmat ja sisarukset. Vanhemmat perivät edesmenneen lapsensa, jos vainajalla ei ole rintaperillisiä. Mikäli toinen tai molemmat vanhemmista ovat kuolleet, tulevat sijaan heidän lapsensa eli vainajan sisarukset. Toisessa parenteelissa on myös sijaisperimysoikeus, eli edesmenneiden sisarusten jälkeläiset perivät ilman rajoitteita. (Norri 2017, 67.)

TOINEN PARENTEELI

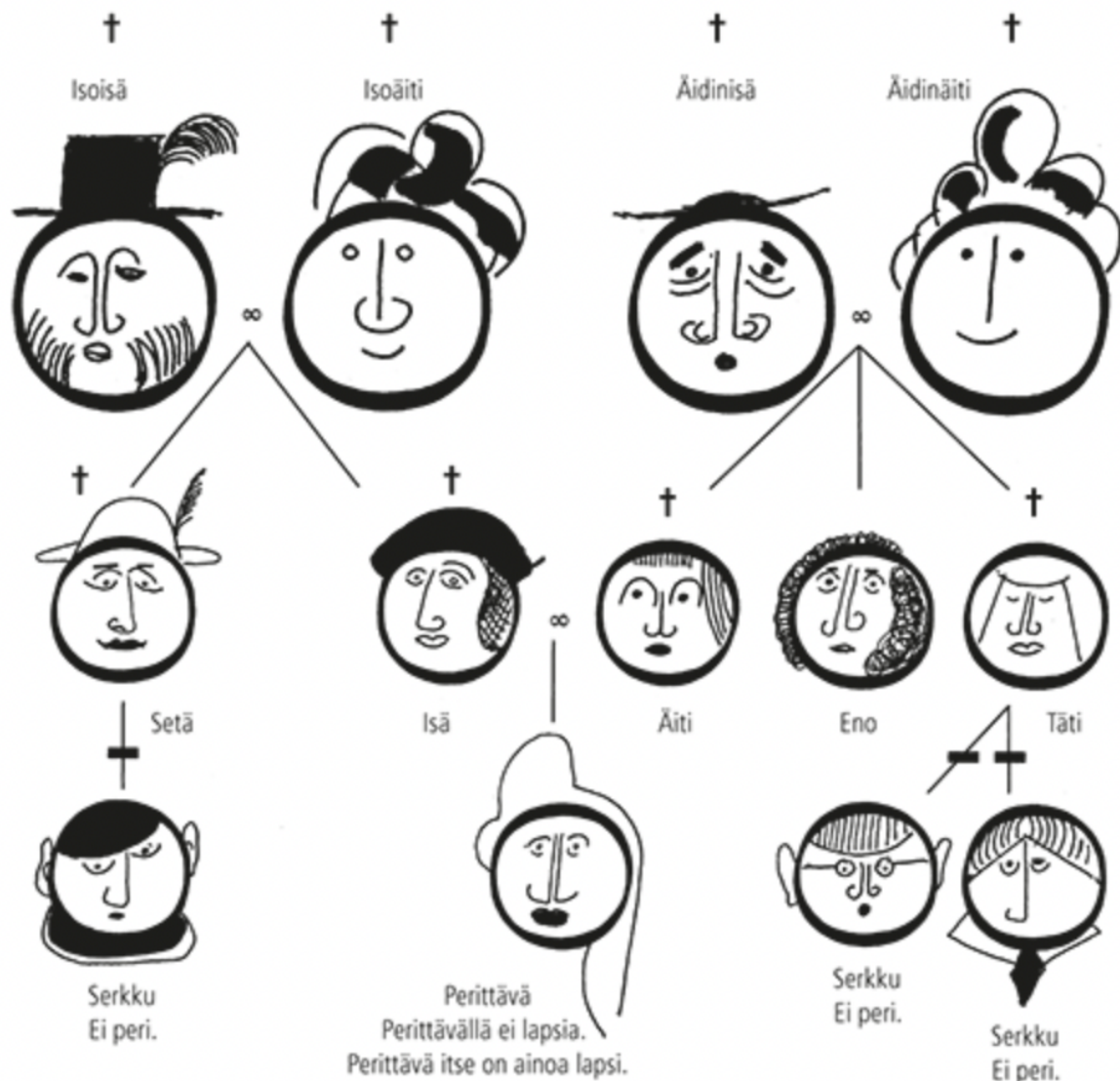
Perittävän äiti olisi perinyt puolet, joten hänen lapsensa eli perittävän veli saa hänen kautta 1/2. Perittävän isä olisi perinyt toisen puolen, joten hänen kolme lastaan perivät kukin kolmanneksen tästä eli 1/6. Veli saa näin $1/2 + 1/6 = 4/6$ ja sisaruoli kumpikin 1/6.

Kuvio 2. Toinen parenteeli (Norri 2017, 68)

Kuvio 2 havainnollistaa toista parenteelia. Ensimmäisessä kuvassa isä perii puolet ja kuolleen äidin osuus $\frac{1}{2}$ menee perittävän elossa olevalle sisarelle ja edesmenneen veljen lapsille. Alemmassa kuvassa sekä äiti että isä ovat kuolleet. Äidin osuuden saa hänen toinen lapsensa, perittävän veli. Lisäksi perittävän veli jakaa sisarpuolien kanssa edesmenneen isän osuuden.

Mikäli molemmat vanhemmat ovat kuolleet eikä sisaruksia tai heidän jälkeläisiään ole elossa, tulee seuraavaksi perimään kolmas parenteeli. Tällöin vainajan isovanhemmat perivät koko perinnön. Mikäli isovanhemmatkaan eivät ole elossa, tulee perilliseksi vainajan tädit, sedät ja enot. Sijaisperimysoikeus katkeaa vainajan täteihin ja setiin, joten heidän jälkeläisensä, vainajan serkut, eivät enää voi periä. (Kangas 2019, 462–463; Norri 2017, 67.) Vuonna 1966 perintöoikeus rajattiin tähän kolmanteen parenteeliin. Ennen sitä sukulainen peri, oli hän sitten kuinka kaukaista sukua tahansa. (Norri 2014, 226.)

KOLMAS PARENTEELI

Kun vanhemmat ovat kuolleet ja sisaria tai veljiä ei ole, seuraavina ovat isovanhemmat. Kuolleen isovanhemman sijaan tulevat heidän lapsensa; eno siis perii. Koska sijaisperimysoikeus katkeaa tähän, jäävät sedän ja tädin lapset perinnöittä. Koko perintö menee siis enolle.

Kuvio 3. Kolmas parenteeli (Norri 2017, 68)

Kuviossa 3 kuvataan kolmannen parenteelin perimystä. Kun perittävän vanhemmat ovat kuolleet eikä sisaruksia ole, menee perintö seuraavaksi isovanhemmille. Koska molemmat isovanhemmat ovat kuolleet, tulee seuraavaksi perimään elossa olevat tädit, sedät ja enot. Sijaisperimysoikeus katkeaa tähän, joten serkut eivät enää peri.

Mikäli vainaja on ollut naimisissa, mutta hänellä ei ole jäänyt rintaperillisiä, menee perintö leskelle. Vaikka puolisoilla olisi ollut täysin poissulkeva avioehto, perii leski tästä huolimatta puolisonsa tällaisessa tilanteessa. (PK 3 luku 1§; Aarnio & Kangas 2016, 105.) Leskellä on siinä määrin rajoitettu omistusoikeus aikaisemmin kuolleen puolison perintöön, ettei hän voi testamentilla määrätä ensiksi kuolleen puolison omaisuudesta. Ensiksi kuolleen puolison toiseen parenteeliin kuuluvien perillisten, joita kutsutaan toissijaisiksi perillisiksi, oikeus perintöön tulee vasta, kun leskikin kuolee. He siis tulevat lesken kuolinpesän osakkaiksi lesken kuoltua. (PK 3 luku 1 §.)

3.2 Testamentti

Henkilö voi saada perittävän omaisuuden itselleen kahdella toisiinsa rinnastettavalla tavalla, lakimääräisenä perintönä tai testamentilla. Testamentti on lakimääräistä perimystä heikommassa asemassa vain siltä osin, että rintaperillisellä on oikeus lakiosaan ja leskellä on oikeus hallita jakamattomana puolisoiden yhteisenä kotina käyttämää asuntoa ja siellä olevaa koti-irtaimistoa. (Aarnio & Kangas 2015, 16.)

Testamentti on yksi tärkeimpiä jäämistösuunnittelun keinoja. Testamentilla perittävän on mahdollista määrätä jäämistöstään myös lakimääräisestä perimysjärjestyksestä täysin poikkeavalla tavalla. Testamentilla voi olla joko yleisjälkisaädöksensaaja tai erityisjälkisaädöksensaaja eli legaatin-saaja. (Aarnio & Kangas 2015, 55–57.)

Yleisjälkisaädöksensaajalle on testamentissa määrätty joko koko pesän omaisuus tai suhteellinen osuus pesästä, esimerkiksi 50% tai 1/3. Yleisjälkisaädöksen saaja tulee kuolinpesän osakkaaksi ja osallistuu kuolinpesän hallintoon ja päätöksentekoon. Erityisjälkisaädös eli legaatti taas voi olla jokin tietty esine tai asunto-osake tai esimerkiksi määritelty rahasumma, kuten ”2000e”. Legaatin-saaja ei tule kuolinpesän osakkaaksi. (Mts. 56–57.)

4 Kuolinpesä

4.1 Kuolinpesän yhteishallinto

Kuolinpesällä tarkoitetaan sekä vainajan jäämistöä, eli vainajan varoja ja velkoja, että kuolinpesän osakkaita, joita ovat leski, perilliset sekä yleistestamentinsaajat. Legaatinsaajat eivät ole kuolinpesän osakkaita. Kuolinpesän yhteishallinto syntyy perittävän kuoltua, mikä tarkoittaa sitä, että kuolinpesän osakkaat hallinnoivat kuolinpesän omaisuutta yhdessä. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 15.) Yhteishallintoon osallistuvat nekin osakkaat, joille pesästä ei olisi tulossa varoja. Oikeus osallistua yhteishallintoon ei siis ole riippuvainen jäämistöosuuden suuruudesta. Yhteishallinto purkautuu lopullisesti vasta, kun perinnönjako on suoritettu. (KKO 2000:116.)

Yhteishallinnossa kaikki kuolinpesään liittyvät ratkaisut tulee olla yksimielisiä, eli niihin tarvitaan jokaisen kuolinpesän osakkaan suostumus. Tällöin osakkaiden välinen luottamus ja yksimielisyys on tärkeää, sillä muutoin kuolinpesän asiat voivat jäädä täysin hoitamatta, jos osakkaiden välillä on erimielisyyttä ja epäluottamusta. Yhteishallinto voi olla haastavaa ja hidasta myös sen vuoksi, jos osakkaita on paljon ja he asuvat kaukana toisistaan. Tällöin yleensä osakkaat valtuuttavat yhden osakkaan tai jonkun kuolinpesän ulkopuolisen henkilön hoitamaan kuolinpesää koskevan toimen. Tämä kuitenkin vaatii luottamusta osakkaiden välillä. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 17–18.)

Mikäli osakkaat eivät pääse asioista yksimielisyyteen eikä luottamusta ole, voidaan kuolinpesä siirtää virallishallintoon, eli hakea kuolinpesälle pesänselvittäjää ja -jakajaa. Tällöin kuolinpesän yhteishallinto lakkaa eivätkä kuolinpesän osakkaat voi enää yksimielisestikään päättää kuolinpesän asioista, vaan hallinto ja siten päätösvalta on siirtynyt pesänselvittäjälle. (Heino & Salo 2018, 4.)

4.2 Perukirja

Perittävän kuoleman jälkeen suoritetaan perunkirjoitus. Perunkirjoituksella ja siellä laaditulla perukirjalla on useampia tehtäviä, sillä perukirja toimii esimerkiksi omaisuus- ja osakasluettelona sekä veroilmoituksena. Perukirjaan tulee merkitä mm. vainajan tiedot, tiedot vainajan varoista ja veloista kuolinpäivältä sekä luettelo kuolinpesän osakkaista. (Aarnio & Kangas 2016, 241–245.) Perukirja tulee laatia kolmen kuukauden kuluttua perittävän kuolemasta (PK 20 luku 1 §). Nykyään yhä useammat perukirjat laatii maallikko, ja ammattilaisia, kuten asianajotoimistoja, käytetään yhä

harvemmin. Selvästi varakkaissa pesissä ammattilaisen käyttäminen perunkirjoitukseen on yleisempää. (Puronen 2013, 16.) Harva maallikko kuitenkaan on perehtynyt perhe- ja perintöoikeuteen ja tämän vuoksi myös virheet ja puutteet perukirjassa ja sen liitteissä ovat melko yleisiä.

Purosen (2013, 22–23) mukaan perukirjaan tulee liittää mukaan ainakin seuraavat asiakirjat: vainajan katkeamaton sukuselvitys, virkatodistukset osakkaista, mahdollinen testamentti, avioehtosopimus ja perinnöstä luopumista koskeva asiakirja sekä jako- ja osituskirja, mikäli perinnönjako ja ositus on toimitettu. Perukirjan liitteeksi tarvitaan myös mahdollisen aiemmin kuolleen puolison perukirja liitteineen. Lisäksi muitakin asiakirjoja voi olla tarpeen toimittaa pesän tilan selvittämiseksi. (Puronen 2013, 22–23.)

Vainajan sukuselvitys tulisi olla katkeamaton virkatodistusketju 15 ikävuodesta kuolemaan saakka. Sukuselvitys on täytynyt hankkia erikseen jokaisesta seurakunnasta tai väestörekisteristä, joissa vainaja on ollut kirjoilla. Kuolinpesän osakkaiden osalta riittää virkatodistus, josta ilmenee, että osakas on elossa. (Mts. 22–23.) Vainajan lisäksi sukuselvitys tarvitaan tapauskohtaisesti puolisoista, ennen vainajaa kuolleista perillisistä sekä perinnöstä luopuneesta osakkaasta, jotta perilliset saadaan selville (Sukuselvitys, n.d.).

4.3 Kuolinpesän pankkiasiat

Kun pankki on saanut tiedon henkilön kuolemasta joko väestötietojärjestelmästä tai vainajan omaiselta, päätetään pankissa kaikki kuolinpesän tileillä olevat käyttöoikeudet. Vainajan omaisuus on kuoleman jälkeen kuolinpesän omaisuutta, jota kaikki kuolinpesän osakkaat hallinnoivat yhdessä. (Heino & Salo 2018, 7.)

Sopimukset, jotka vainaja on elinaikanaan tehnyt, sitovat kuolinpesää. Tämän vuoksi kuolinpesän laskut ja muut juoksevat asiat on tärkeää hoitaa jo ennen perunkirjoituksen valmistumista. Yksikin kuolinpesän osakas voi hoitaa pankissa seuraavia asioita toimittamalla pankkiin virkatodistuksen, josta selviää hänen osakkuusasemansa pesässä: maksaa kuolinpesälle kohdistuvat laskut, saada pankilta asiakkuusilmoituksen, tiedon kuolinpesän tilitapahtumista kuolinpäivältä ja sen jälkeen, luetteloida tallelokeron ja lopettaa e-laskut ja suoramaksusopimukset. (Heino & Salo 2018, 7.)

Perunkirjoituksen jälkeen perukirja tulee toimittaa liitteineen pankkiin. Pankki tarvitsee perukirjan liitteineen kuolinpesän pankkiasiointia varten selvittääkseen kuolinpesän osakkaat ja näin täyttääkseen oman huolellisuusvelvoitteensa. Pankin tulee selvittää kuolinpesän osakkaat, jotta tiedetään, keiden suostumus kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon tarvitaan. (Kuolinpesän asioiden hoitaminen 2018.) Kuolinpesän osakkaiden on hyvä varautua siihen, että kuolinpesän varoja ei voi nostaa eikä jakaa, ennen kuin pankki on tarkastanut perukirjan liitteineen ja varmistunut siitä, ketkä ovat kuolinpesän osakkaita (Heino & Salo 2018, 8).

5 Perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovuttaminen

5.1 Perinnöstä luopuminen

Perinnöstä luopumiselle on usein taloudelliset syyt. Perinnöstä luovutaan yleensä sen vuoksi, että halutaan siirtää omaisuutta sukupolven yli omille lapsille, perintöverojen minimoimiseksi tai sen välttämiseksi, ettei perintö mene velkojille, mikäli osakas on ulosotossa tai velkajärjestelyssä. (Kangas 2018, 401.)

Perillinen voi luopua perinnöstä perinnönjättäjän eläessä tai hänen kuolemansa jälkeen. Myös testamentinsaaja voi luopua testamentista kokonaan tai osittain. (Juusola & Määttä 2017, luku 1.1.) Tässä luvussa käsitellään ennakkoluopumista, eli luopumista perittävän eläessä sekä jälkiluopumista, eli luopumista perittävän kuoleman jälkeen. Lisäksi käsitellään erikseen myös testamentista luopumista luvussa 5.1.3, sillä testamentista luopuminen eroaa joiltain osin lakimääräisestä perinnöstä luopumisesta.

5.1.1 Perinnöstä luopuminen perittävän eläessä

Elossa olevan perittävän omaisuudesta ei nykyisin enää voi tehdä sopimusta, vaan tällainen sopimus on pätemätön. Kielletty on siis sellainen sopimus, jossa perittävä sitoutuu korvausta vastaan tai vastikkeetta siihen, että hänen kuollessaan jäljellä oleva omaisuus tai osa siitä menee toiselle sopijapuolelle. (Aarnio & Kangas 2016, 703; Norri 2014, 235; PK luku 17 1 §.) Riippumatta siitä, onko perittävä ollut sopimuksen teossa mukana vai ei, tällainen sopimus ei ole pätevä. Testamentin tekeminen on nykyisin ainoa keino perittävän määrätä omaisuudestaan kuolemansa varalta. (Norri 2014, 235.) Korkeimman oikeuden ratkaisussa 1985-II-129 on esimerkki elossa olevan henkilön jäämistöä koskevasta sopimuksesta.

KKO 1985-II-129: ”A ja B olivat luovuttaneet kauppakirjalla C:lle ja D:lle kiinteistön seuraavin ehdoin: Kauppahinta tuli suorittaa viidelle A:n ja B:n sukulaiselle vuoden kuluessa siitä, kun kiinteistön omistusoikeus siirtyisi C:lle ja D:lle. Kauppaan sisältyi kaikki irtain omaisuus, mikä A:n ja B:n kuoltua oli jäljellä. Omistus- ja hallintaoikeus luovutettiin omaisuuteen siirtyi C:lle ja D:lle A:n ja B:n kuoleman jälkeen. Ään.

Katsottiin olevan ilmeistä, että kysymyksessä oli PK 17 luvun 1 §:n 1 mom:ssa tarkoitettu elossa olevan henkilön jäämistöä koskeva pätemätön sopimus ja ettei lainhuudon hakijoiden saanto siten ollut laillinen. Hakemus hylättiin LL 7 §:n nojalla. Ään.”

Jos tämän tyyppinen sopimus toimitetaan perukirjan liitteenä ja se esimerkiksi sulkisi jonkun osakkaan pois pesästä, ei tällaisen sopimuksen perusteella voida jättää pois suljetun osakkaan suostumusta kuolinpesän pankkiasiointiin pyytämättä. Perukirja tulee tarkastaa ja saada suostumus kaikilta kuolinpesän osakkailta kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon niin kuin tällaista sopimusta ei olisi lainkaan tehty.

Ennakkoluopumisella perillinen voi ennakolta määrätä omaisuudesta, jonka tulisi saamaan perittävän kuoleman jälkeen. Tätä kutsutaan ns. negatiiviseksi perintösopimukseksi. Yleensä tämä ennakkoluopuminen tapahtuu siten, että perillinen hyväksyy perittävän laatiman testamentin, jonka perittävä on laatinut toisen henkilön hyväksi. Ilmoituksen tulee olla kirjallinen ja testamentin hyväksyjän allekirjoittama. (Kangas 2019, 520.)

Luopuminen tulee saattaa tiedoksi perittävälle, mutta luopumisen pätevyden ehtona ei ole se, että perittävä olisi hyväksynyt oikeustoimen (Aarnio & Kangas 2016, 709). Tästä voidaan tulkita, että luopumistahdonilmaisuun ei siis tarvita perittävän allekirjoitusta. Luopumisilmoituksen ei tarvitse olla erillinen asiakirja, vaan se voi sisältyä myös johonkin toiseen asiakirjaan, kuten vaikka toisen vanhemman jälkeen laadittuun perinnönjakosopimukseen, jossa osakas ilmoittaa saaneensa perintöosansa molempien vanhempiensa jälkeen (Mts. 708).

Rintaperillisellä on aina oikeus saada perittävän eläessä tehdystä luopumisesta lakiosaa vastaava korvaus vastikkeena. Vastike voidaan suorittaa myös luopujan läheiselle, kuten lapselle tai puolisolle. Muiden kuin rintaperillisten luopumisilmoitus on tehokas ilman vastikettakin. (PK 17 luku 1 §; Kangas 2019, 521.) Luopuminen on myös lakiosan osalta tehokas, jos luopujalle suoritetaan perintökaaren 17 luvun 1§ mukainen täysi korvaus. Tällöin luopujasta ei tule kuolinpesän osakasta eikä hän saa kuolinpesän osakkaan oikeuksia. (Aarnio & Kangas 2016, 715.)

Pankki ei voi varmistua siitä, että luopuja on saanut lakiosaa vastaavan korvauksen, ellei luopuja ole itse sitä ilmoittanut esimerkiksi luopumisilmoituksessaan, perinnönjakosopimuksessa tai muussa asiakirjassa. Jos mainintaa ei ole, tulee tästä pyytää ilmoitus luopujalta, sillä pankin tehtävä ei ole arvioida korvauksen riittävyyttä. Tällaisissa tilanteissa tulee pyytää luopujan ilmoitus siitä, että hän on saanut lakiosaa vastaavan korvauksen, jonka jälkeen häntä ei ole enää pidettävä kuolinpesän osakkaana eikä hänen suostumustaan kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon tarvita. Mikäli luopuja ei ole saanut korvausta tai ilmoittaa, ettei korvaus ole ollut riittävä, hänen suostumuksensa kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon tarvitaan. Kuten Aarnio ja Kangas (2016, 724) toteaa, on luopumisilmoituksen antanut kuolinpesän osakas, mikäli hän ei ole saanut riittävästä korvausta luopumisestaan.

Ennakkoluopumisen sijaantulokysymys saattaa olla hieman epäselvä. Niissä tilanteissa, joissa ennakkoluopuminen tapahtuu hyväksymällä testamentin, voi luopuja itseään ja omia oikeudenomistajiaan sitovin vaikutuksin hyväksyä testamentin, eli luopujan jälkeläisillä ei ole oikeutta perintöön. Sijaantulon osalta epäselvä tilanne voi kuitenkin syntyä silloin, kun luopuja antaa luopumistahdonilmaisun erillisellä asiakirjalla. (Aarnio & Kangas 2016, 721–722.)

Mikäli luopuminen on tehokas, eli perinnöstä luopunut lakiosaperillinen on saanut myös lakiosaa vastaavan korvauksen, sulkee hän myös oman sukuhaaransa pois perillisperillistä eikä tällöin sijaantuloa tapahdu. Luopujan on kuitenkin mahdollista ilmoittaa luopumistahdonilmaisussaan luopuvansa perinnöstä lastensa hyväksi, jolloin hän itse vetäytyy pesästä ja tilalle tulevat ne, jotka olisivat oikeutettuja perintöön, mikäli luopuja olisi kuollut ennen perittävää. Jos luopumisesta maksettu korvaus ei ole ollut riittävä tai sitä ei ole maksettu ollenkaan, on luopuja kuolinpesän osakas, eikä tällöin hänen sijaantulooperillisillä ole oikeuksia pesään. Jos luopuja päättääkin luopua oikeudestaan korvaukseen, on kyseessä jälkiluopuminen, eli luopujan jälkeläiset tulevat kuolinpesän osakkaaksi hänen sijastaan. (Mts. 715–724.)

5.1.2 Perinnöstä luopuminen perittävän kuoleman jälkeen

Perittävän kuoltua perillinen tai testamentinsaaja voi luopua perinnöstä, jos ei ole ottanut perintöä vastaan. Tehokkaana luopumista voidaan pitää, jos se tehdään tarpeeksi ajoissa, se tapahtuu ehdoitta, ilman vastiketta ja määräämättä siitä, ketkä luopujan sijaan saavat perinnön. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 92.) Vaikka yhtenä tehokkaan luopumisen ehdoista onkin, että luopuminen

tehtäisiin tarpeeksi ajoissa, ei luopumiselle kuitenkaan ole laissa määritelty mitään aikarajaa, vaan tarkasteltava asia on se, ettei perillinen ole ryhtynyt sellaisiin toimiin, että hänen voitaisiin katsoa ryhtyneen perintöön (Aarnio & Kangas 2016, 727–728; PK 17 luku 2a §). Perinnöstä luopumista ei ole määritelty avioliittolain 38–39 §:ssä sellaiseksi oikeustoimeksi, johon tarvittaisiin luopujan aviopuolison lupa (Aarnio & Kangas 2016, 743; AL 38–39§).

Pesään ryhtymisellä tarkoitetaan Juusolan ja Määttä (2017, luku 2.1) mukaan sitä, että osakas käyttäisi omistajalle kuuluvia oikeuksia kuolinpesän omaisuuteen, kuten esimerkiksi kuolinpesä-omaisuuden myyminen, kuolinpesäsaatavan periminen, perinnönjako tai esimerkiksi valtakirjan antaminen kuolinpesän omaisuuden, kuten kiinteistön tai asunto-osakkeen, myyntiin. Perunkirjoitukseen osallistumista tai välttämättömiä pesänselvitystoimia ei katsota perintöön ryhtymiseksi. (Juusola & Määttä 2017, luku 2.1.) Tämä tulkinta kuitenkin poikkeaa perintökaaren 16 luvun 2 § 2 momentista: ”Perillisen on katsottava vastaanottaneen perinnön, jos hän on yksin tai muiden kanssa ottanut pesän hoitoonsa, osallistunut perunkirjoitukseen tai perinnönjakoon taikka perillisenä muutoin ryhtynyt jäämistöä koskeviin toimiin.” Perintökaaren hyvin tiukkaankin kantaan siitä, että perunkirjoitukseen osallistuminen olisi jo perintöön ryhtymistä, on oikeuskäytännössä kuitenkin suhtauduttu kielteisesti.

KKO 2003:95: Puoliso oli ennen avioeron vireille tuloa luopunut oikeudestaan perintöön äitinsä jälkeen perintökaaren 17 luvun 2 a §:n mukaisesti. Korkeimman oikeuden ratkaisusta ilmenevin perustein perinnöstä luopumisen ei katsottu oikeuttavan toista puolisoa saamaan osituksessa vastiketta avioliittolain 94 §:n nojalla. (Ään.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2003:95 ei katsottu, että perinnöstä luopunut tytär olisi ryhtynyt perintöön, kun hän oli hoitanut hautajaiset, perunkirjoituksen, välttämättömiä kuolinpesän pankkiasioita ja muita kuolinpesän juoksevia asioita. Korkein oikeus on katsonut, että nämä kyseiset toimet ovat olleet tavanomaisia ja välttämättömiä, joten niiden perusteella ei voida tulkita tytären ryhtyneen perintöön niin, että katsottaisiin kyseessä olevan pesäosuuden luovutus eikä perinnöstä luopuminen. (KKO 2003:95) Aarnion ja Kankaan (2016, 730) mukaan tämän kyseisen ratkaisun arvoa ennakkoratkaisuna heikentää se, ettei perintöön ryhtymistä tarkoittavia toimia voi täysin tyhjentävästi määritellä, vaan on punnittava tapauskohtaisesti, mitkä toimet ovat tällaisia tavanomaisia ja välttämättömiä.

Turun HO 2.6.2021 407: A oli noin 23 vuotta perittävän kuoleman jälkeen jättänyt perinnöstä luopumista koskevan ilmoituksen maistraattiin tallettamista varten. A:n osuus kuolinpesästä oli tämän jälkeen ulosmitattu hänen velkojensa suorituksiksi. Kysymys siitä, oliko A ryhtynyt kuolinpesään siten, ettei hän ollut voinut enää pätevästi luopua perinnöstä suhteessa velkojiinsa.

Turun hovioikeus on ratkaisussaan punninnut sitä, onko A ryhtynyt sellaisiin toimiin, että voidaan katsoa hänen ryhtyneen perintöön ja näin ollen hän ei enää olisi voinut luopua perinnöstä tehokkaasti suhteessa velkojiinsa (Turun HO 2.6.2021 407).

A on luopunut perinnöstä vasta 23 vuotta perittävän jälkeen, mikä on varsin pitkä aika. Hovioikeuden 2.6.2021 407 ratkaisun mukaan, mitä pidempi aika on kulunut perittävän kuoleman ja perinnöstä luopumisen välillä, sitä todennäköisempää on, että luopuja on ryhtynyt perintöön ja sitoutunut perinnön myötä tuleviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Laissa ei kuitenkaan ole määritelty aikarajaa perinnöstä luopumiselle, joten perillinen ja testamentinsaaja voivat luopua perinnöstä vielä vuosienkin jälkeen (Aarnio & Kangas 2011,727). Pankin näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, ettei perinnöstä luopumisen tehokkuuden arvioimisessa voida käyttää sitä, kuinka pitkä aika perittävän kuoleman ja perinnöstä luopumisen välillä on kulunut, vaikka ajan kulumisen lisäksi sen todennäköisyyttä, että sellaisiin toimiin on ryhdytty, jotka katsottaisiin perinnön vastaanottamiseksi.

Tässä tapauksessa A on osallistunut perunkirjoitukseen, jota ei pidetty KKO 2003:95 tapauksessa perintöön ryhtymisenä. A on paitsi toiminut pesänilmoittajana ja pesänhoitajana, hän on myös hoitanut kuolinpesän veroilmoitusten laatimisen. A on myös maksanut hänelle kohdistuneet perintöverot. A ei myöskään ollut vielä perunkirjoitustilaisuudessa ilmoittanut luopuvansa perinnöstä ja hovioikeuden mukaan on pidettävä merkittävänä myös sitä, ettei hän pelkästään osallistunut perunkirjoitukseen vaan toimi myös pesänilmoittajana, vaikka hän ei ollut kuolinpesän ainoa osakas. Tämän vuoksi hovioikeus katsoi, että perunkirjoitukseen osallistumiselle on annettava suurempi merkitys kuin KKO 2003:95 tilanteessa. Hovioikeuden mielestä myös se, että A on maksanut perintöveronsa ilman, että olisi hakenut veron maksamiselle lykkäystä tai oikaisua hänelle väärin perusteiden tai ennenaikaisesti määrättyyn veroon, antaa vahvan viitteen siitä, että A on ollut halukas vastaanottamaan perinnön. (Turun HO 2.6.2021 407.)

Vaikka Juusolan ja Määttä (2017, luku 2.1) mukaan perunkirjoitukseen osallistumista ei pidetä perintöön ryhtymisenä, Turun HO 2.6.2021 407 ratkaisusta saa sellaisen käsityksen, ettei sitäkään tulkintaa voida pitää täysin varmana. Turun hovioikeuden ratkaisussa todetaan, että toimia tarkastellaan kokonaisuutena ja tästä voidaan tulkita, että perunkirjoitukseen osallistumista voidaan pitää yhtenä sellaisena toimenä, joka kokonaisuutta tarkastellessa tuokin sellaisen lopputuleman, että luopujan katsotaan ryhtyneen perintöön. Pankissa perukirjaa tarkastaessa on siis mahdotonta arvioida, onko luopuja ryhtynyt perintöön vai ei. Oikeusohje KKO 2003:95 siitä, että tavanomaiset ja välttämättömät toimet eivät ole perintöön ryhtymistä, ei ole selkeä, koska kuolinpesät ovat aina erilaisia.

Perinnöstä luopuminen on tehtävä kirjallisesti, mutta mitään muita muotovaatimuksia sille ei ole määritelty. Luopuminen voidaan ilmaista perukirjassa, jos luopuja on allekirjoittanut perukirjan, mutta yleensä luopuja allekirjoittaa erillisen luopumisilmoituksen. Todistajia luopumisilmoitukselle ei vaadita. (Aarnio & Kangas 2016, 732–733.) Luopuminen tulee saattaa tiedoksi joko kaikille kuolinpesän osakkaille tai vain yhdelle, mahdolliselle pesänselvittäjälle ja/tai -jakajalle, testamentin toimeenpanijalle tai sijaantulooperilliselle (Kangas 2018, 402).

Aiemmin määriteltiin tehokkaan perinnöstä luopumisen ehdot. Yksi ehdoista on se, ettei luopuja aseta ehtoja tai määrää siitä, kenelle omaisuus menee hänen sijastaan. Tuunainen (2015, 185) esittelee Kouvolan hovioikeuden ratkaisun 18.2.2009 S08/420, jossa osakas oli ilmoittanut luopuvansa perinnöstä sisarustensa hyväksi. Jotta kyseessä olisi ollut perinnöstä luopuminen, olisi perinnön pitänyt mennä luopujan lapsille, mutta koska luopuja oli määrännyt sijaantulojiksi sisarustensa, oli kyseessä perintöosuuden luovutus, eli luopuja oli ensin ottanut perinnön vastaan ja sen jälkeen luovuttanut sen sisaruksilleen. (Tuunainen 2015, 185.) Tehoton luopuminen on siis käytännössä yhtä kuin perintöosuuden luovutus. Tällaisessa tilanteessa pankissa luopuminen käsitellään perintöosuuden luovutuksena, josta tarkemmin luvussa 5.2 *Perintöosuuden luovutus*.

Mikäli luopuja ilmoittaa luopuvansa perinnöstä sijaantulooperillistensä hyväksi, on luopuminen edelleen tehokas, koska hän ei määräyksellään ole poikennut lakimääräisestä perimysjärjestyksestä. (Kangas, 2018, 404). Korkein oikeus on ratkaisuisaan 2003:95 ja 1982-II-54 todennut, että vaikka perinnöstä luopunut osakas oli luopumisilmoituksessaan ilmoittanut luopuvansa lastensa hyväksi, ei luopuminen ole tästä huolimatta tehoton, koska ilman kyseistä määräämistoimeakin

perintö olisi mennyt tämän perinnöstä luopuneen lapsille, joten hän ei ilmoituksellaan poikennut lakimääräisestä perimysjärjestyksestä.

Pankin perukirjan tarkastuksessa tällaiset tilanteet, joissa luopuja ilmoittaa esimerkiksi: ”Luovun perinnöstäni lasteni X:n ja Y:n hyväksi”, ovat tulkinnan osalta hankalia, koska pelkästään tästä luovumisilmoituksen sanamuodosta ei voida tehdä tulkintaa, onko kyseessä tehokas luopuminen vai perintöosuuden luovutus. Mikäli hän on toiminut kuten korkeimman oikeuden ratkaisuisissa 2003:95 ja 1982-II-54 eikä ole määrännyt sijaantuloperillisiä lakimääräisestä perimysjärjestyksestä poikkeavalla tavalla, eli X ja Y olisivat tulleet sijaantuloperillisiksi ilman tätä määräämistoimeakin, on kyseessä perinnöstä luopuminen. Kyseessä on perintöosuuden luovutus siinä tapauksessa, että X ja Y eivät ole ainoat luopujan lapset, ja tällöin luopuja on määräämistoimellaan vaikuttanut siihen, ketkä saavat perinnön hänen sijaansa.

Tehokkaassa perinnöstä luopumisessa sijaantuloperilliset määräytyvät lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaisesti. Jotta lakimääräiset sijaantuloperilliset saadaan selville, tulee perinnöstä luopuneesta hankkia katkeamaton sukuselvitysketju. Perintöosuuden luovutuksessa taas sijaantulojoita ei tarvitse erikseen selvittää sukuselvityksestä, koska luovuttaja ensin vastaanottaa perinnön ja luovuttaa sen eteenpäin haluamalleen taholle, joka poikkeaa lakimääräisestä perimysjärjestyksestä.

Miten pankki sitten voi toimia, kun ei ole varmuutta siitä, onko kyseessä perinnöstä luopuminen vai perintöosuuden luovutus? Mikäli tarkastettavaksi toimitetun perukirjan liitteenä on toimitettu myös perinnöstä luopuneen sukuselvitys, voidaan siitä varmistaa, ovatko X ja Y hänen ainoat jälkeläisensä ja mikäli näin on, voidaan tulkita kyseessä olevan perinnöstä luopuminen. Jos taas sukuselvitystä ei ole toimitettu, ei voida varmistua siitä, ovatko X ja Y luopujan ainoat lapset, eli onko kyseessä luopuminen vai luovutus.

Pankin kannalta ratkaisu voisi olla, että tällaista tilannetta, jossa ei voida varmistua, onko X ja Y ainoat perilliset, käsitellään aina kuitenkin luovutuksena, jolloin kuolinpesän pankkiasiointiin tarvitaan suostumus X:n ja Y:n lisäksi luopujalta. Tämä on pankin kannalta riskittömin vaihtoehto, koska suostumus on kaikilta, joilta se mahdollisesti pitäisi olla. Toinen vaihtoehto on, että tällaisissa tilanteissa luopujasta pyydetäisiin aina sukuselvitys 15 ikävuodesta perittävän kuolemaan

saakka. Tämä toimintamalli on ongelmallinen sen vuoksi, ettei perintöosuuden luovuttajasta yleisesti tarvita sukuselvitystä, joten voiko pankki tällaista myöskään vaatia?

Turun hovioikeuden 2.6.2021 407 ratkaisussa oli epäselvää se, kuka olisi ollut A:n sijaantuloperillinen, jos luopuminen olisi katsottu hänen osaltaan tehokkaaksi. A:n lapsi oli syntynyt 16 vuotta perittävän kuoleman jälkeen, joten hän ei olisi ollut perillisasemassa, jos A olisi kuollut ennen perittävää, sillä perintökaaren 15 luvun 5 §:n ja 16 luvun 3 §:n mukaan perintö menee sille, joka olisi perinyt perittävän, jos perillinen olisi kuollut ennen perittävää. Lisäksi perintökaaren 1 luvun 1 §:n mukaan periä voi vain se, joka on elossa perittävän kuolinhetkellä. A:n lapsi ei ole elänyt perittävän kuollessa eikä hän siis olisi ollut perillisasemassa, jos A olisi kuollut ennen perittävää. Näistä perintökaaren pykälistä ja siitä, ettei luopuja voi luopua tehokkaasti perinnöstä, jos määrää sijaantuloperillisistä lakimääräisestä perimysjärjestyksestä poiketen, voidaan tulkita, että luopujan lakimääräiset sijaantuloperilliset tulee selvittää perittävän kuolinpäivään saakka, koska perittävän kuoleman jälkeen syntyneet eivät peri häntä. Lakimääräiset perilliset tulee selvittää luopujan katkeamattomasta sukuselvitysketjusta 15 ikävuodesta perittävän kuolinpäivään saakka, ja tämä selvitys tulee liittää perukirjaan.

Luopujaperillinen voi luopua perinnöstä myös koko sukuhaaransa puolesta, mutta tällöin luopujan katsotaan luovuttaneen perintöä eikä tehokkaasti luopuvansa perinnöstä, koska on määräämistöimellään vaikuttanut siihen, kuka on sijaantulija. Määräämistöimena katsotaan myös, jos osakas luopuu vain osasta perinnöstä. Tällöin hänen katsotaan ryhtyneen koko perintöön ja sen jälkeen lahjoittaneen siitä osan. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 112–114.)

Tuunainen (2015, 216–217) toteaa, että vaikka perinnöstä luopuminen osittain ei ole verotuksellisesti tehokasta, on se kuitenkin siviilioikeudellisesti tehokasta. Koska perinnöstä luopuja luopuu perinnöstä vain osittain, ja hänellä säilyy omistusoikeus johonkin pesäosuuden osaan tai esineeseen, on hän edelleen kuolinpesän osakas. Tällöin hän voi perinnönjaossa pyrkiä saamaan sen osuuden, jonka vuoksi hän säilytti oikeutensa kuolinpesässä. (Tuunainen 2015, 216–217.) Pankin kannalta sillä ei käytännössä siis ole väliä, katsotaanko osittaisen perinnöstä luopumisen olevan tehokasta vai ei, sillä luopujalta joka tapauksessa tarvitaan suostumus kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon, koska säilyy kuolinpesässä osakkaana.

Leskellä on mahdollisuus luopua perintökaaren 3 luvun mukaisesta perinnöstä ensiksi kuolleen puolison jälkeen. Lesken perimyoikeutta käsiteltiin aiemmin luvussa 3.1 *Lakimääräinen perimysjärjestys*. Kun leski luopuu perinnöstä tehokkaasti, siirtyy perintö ensiksi kuolleen puolison toissijaisille perillisille, joita voivat olla samassa luvussa mainitut toiseen tai kolmanteen parenteeliin kuuluvat perilliset. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 116–117.)

Jos leski luopuu tehokkaasti perintökaaren 3 luvun 1 § mukaisesta perinnöstä, suoritetaan lesken ja toissijaisten perillisten välillä jäämistöositus. Leski voi osituksessa vedota tasinkoetuoikeuteensa tai vastaavasti saada tasinkoa. (Mts. 116–117.) Perinnöstä luopuminen ei siis tarkoita sitä, että leski menettäisi oikeutensa tasinkoon (Kangas 2018, 401).

5.1.3 Testamentilla saadusta omaisuudesta luopuminen

Testamentilla saadusta omaisuudesta on mahdollista luopua sekä kokonaan että osittain. Testamentista luopuminen tehokkaasti edellyttää pääpiirteittäin samojen ehtojen täyttymistä kuin tehokkaassa perinnöstä luopumisessakin. Luopumisen on tapahduttava ehdoitta, vastikkeetta, riittävän ajoissa ja sijaantulijoita määräämättä (Kolehmainen & Rabinä 2021, 119–120.) Luopuminen testamentistakin on tehtävä kirjallisesti eikä testamentista luopumisena voida pitää sitä, ettei testamentinsaaja ilmoita testamenttia perunkirjoituksessa. Luopumistahdonilmaisun tulee olla kiistaton ja täyttää perintökaaren 17 luvun 2 a § mukaiset muotovaatimukset. (Aarnio & Kangas 2015, 761.)

VAASAN HO 15.10.2003 S 02/1351: Aviopuolisot A ja B olivat 5.8.1961 tehneet keskinäisen omistusoikeustestamentin. A kuoli 5.11.1997. Leski B ilmoitti pesän. Perukirjan mukaan vainaja kuoli jättämättä testamenttia. B:lle määrättiin edunvalvoja 21.3.2001. Edunvalvojaksi nimetty C löysi B:n asiakirjojen joukosta keskinäisen testamentin. A:n jälkeen toimitettiin täydennysperunkirjoitus. A:n rintaperillinen D vaati vahvistettavaksi, että B jättämällä ilmoittamatta testamentin oli luopunut vetoamasta siihen.

Alioikeus hylkäsi D:n kanteen, koska B ei ollut luopunut vetoamasta testamenttiin PK 17:2a:n edellyttämällä tavalla.

Vaasan hovioikeuden ratkaisussa 15.10.2005 S 02/1351 on esimerkki siitä, ettei pelkästään testamentin ilmoittamatta jättämisen perunkirjoituksessa voitu katsoa olevan pätevä luopumistahdonilmaisus. Pankin näkökulmasta tämä ratkaisu tarkoittaa sitä, että mikäli tietoon tulisi testamentti, jota ei kuitenkaan perunkirjoitukseen ole tuotu sillä perusteella, että testamentinsaaja ei

vetoa testamenttiin, ei tätä voida pitää pätevänä luopumisena. Tällöin testamentinsaajaa olisi kohdeltava kuolinpesän osakkaana, kunnes muotovaatimukset täyttävä luopujan allekirjoittama testamentista luopumisilmoitus on toimitettu.

Testamentista luopuminen poikkeaa lakimääräisestä perinnöstä siten, että testamentista on mahdollista luopua tehokkaasti myös osittain. Joissain tilanteissa voi kuitenkin olla epäselvää, onko kyseessä perintö vai testamenttisaanto, ja oikeuskäytännössä asia on katsottu siten, että kyseessä on perintö, jollei testamentti vaikuta perillisen asemaan pesässä. (Aarnio, Kangas & Rabinä 2020, 149; Määttä & Salminen 2014.)

KHO 3.2.2009 T 256: A oli äitinsä ainoa lakimääräinen perillinen. Äidin tekemän testamentin mukaan A sai omistusoikeuden kaikkeen omaisuuteen. Sen lisäksi testamentti sisälsi ainoastaan A:n aviopuolison avio-oikeutta koskevan määräyksen. Kun tällä avio-oikeutta koskevalla määräyksellä ei ollut sellaista vaikutusta A:n asemaan perillisenä, että A:n perintöverotuksessa voitaisiin katsoa vastaanottavan perinnön testamentinsaajana eikä suoraan lakimääräistä perimystä koskevien säännösten nojalla, niin, mikäli A pidätti hallintaoikeuden asunto-osakkeeseen ja kiinteistöön, hänen oli katsottava ryhtyneen perintöön ja omistusoikeudesta luopuminen asuinhuoneiston hallintaan oikeuttavien osakkeiden ja kiinteistön osalta kahden lapsen hyväksi oli katsottava A:lta tulleiksi lahjoiksi lapsille. Ennakkoratkaisu.

Tässä korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa on käsitelty sitä, että katsotaanko A:n luopuvan osittain lakimääräisestä perinnöstä vai testamenttisaannosta, koska on myös testamentinsaajana. Koska testamentilla ei katsottu olevan vaikutusta A:n perintöoikeudelliseen asemaan, sillä hän molemmissa tapauksissa perii kaiken, ei voitu katsoa olevan kyse testamenttisaannosta vaan kyse oli lakimääräisestä perinnöstä, jolloin tällainen osittainen luopuminen ei tehokkaasti ollut mahdollista. Määttä ja Salmisen (2014) mukaan tämä päätös ilmentää siviilioikeudellista periaatetta siitä, että olennaista on oikeustoimen tarkoitus, ei asiakirjan otsikointi.

Testamentista luopujan sijaantulijat eivät määräydy niin yksiselitteisesti kuin perinnöstä luopuneen sijaantuloperilliset. Perintökaaren 11 luvun 1 § mukaan sijaantuliija määräytyy ensisijaisesti testamentin tulkinnan perusteella, eli mikä on ollut testamentin tekijän tahto. Testamentissa voi myös olla toissijaismääräys, jonka myötä luopujan osuus menee tälle toissijaismääräyksen saajalle. Jos kuitenkin testamentista ei muuta tule ilmi, eli testamentissa ei ole toissijaismääräystä eikä

testamentista muuta voida tulkita, menee perintö joko testamentinsaajan jälkeläisille, mikäli he ovat perintökaaren 2 luvun mukaisia testamentin tekijän lakimääräisiä perillisiä, tai mahdollisesti muille yleistestamentinsaajille. (Aarnio & Kangas 2015, 759; Juusola & Määttä 2017, luku 3.3.) Jos testamenttisaannon katsotaan olevan luonteeltaan henkilökohtainen, oikeuden voidaan katsoa palaavan pesään. Jos testamentti luopumisen vuoksi raukeaa, jaetaan perintö lakimääräisille perillisille kuin testamenttia ei olisi ollutkaan. (Juusola & Määttä 2017, luku 3.3.) Testamentin tulkitseminen on ensisijaisesti osakkaiden tehtävä, ei pankin. Mikäli he eivät pääse sopuun, kuolinpesään on mahdollista hakea kärjäoikeudesta pesänselvittäjää ja/tai -jakajaa.

KKO 2014:18: Aviopuolisot olivat määränneet osan omaisuudestaan testamentilla yhdelle rintaperilliselleen C:lle, joka oli perittävien kuoltua ilmoittanut luopuvansa oikeudestaan testamenttiin. Kysymys siitä, oliko C:n jälkeläisten katsottava tulevan perintökaaren 11 luvun 6 §:n nojalla C:n sijaan testamentin saajina vai oliko perintö jaettava perillisten kesken, niin kuin testamenttia ei olisi ollut.

Tässä korkeimman oikeuden ratkaisussa käsiteltiin sitä, tuleeko testamentista luopuneen C:n tilalle hänen omat jälkeläisensä, vai palautuuko osuus pesään muiden perillisten jaettavaksi. Kärjäoikeus oli päätöksessään katsonut, että kyseessä olisi ollut luonteeltaan henkilökohtainen testamenttimääräys, jonka vuoksi testamenttisaanto palautuisi pesän muiden osakkaiden jaettavaksi. Hovioikeuden ja korkeimman oikeuden ratkaisussa oli päädytty toiseen ratkaisuun ja katsottu, että koska testamentista ei muuta johdu, menee luopuneen osuus hänen jälkeläisilleen, joilla oli myös oikeus periä testamentin tekijä. Korkein oikeus siis katsoi, että perintökaaren 11 luvun 6 § tulee sovellettavaksi myös niissä tilanteissa, kun testamentintekijän tahdosta testamentin luopumisen varalta ei ole selvyttä. (KKO 2014:18.)

Jos testamentinsaaja luopuu testamentista osittain tai kokonaan testamentintekijän lakimääräisten perillisten hyväksi tai luovuttaa osan testamenttiomaisuudesta lakimääräisille perillisille sitä vastaan, että he hyväksyvät testamentin, on tämä katsottu oikeuskäytännössä tehokkaaksi luopumiseksi. Testamentinsaaja voi siis luopua testamentista testamentin tekijän lakimääräisten perillisten hyväksi, vaikka hänellä olisi itsellään perillisiä tai testamentissa olisi muita yleistestamentinsaajia. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 120.)

5.2 Perintöosuuden luovutus

Perintökaaren 17 luvun 3 §:ssä on todettu, että perillinen tai testamentinsaaja voivat perittävän kuoleman jälkeen luovuttaa toiselle henkilölle perintöosuutensa. Lisäksi perintökaareen on kirjattu vain, että luovutus on tehtävä kirjallisesti. Luovutuksen voi tehdä joko vastikkeettomasti tai vastiketta vastaan. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että luovuttaja lahjoittaa, myy tai vaihtaa perintöosuutensa johonkin joko kokonaan tai osittain. Luovutuksen saaja voi olla kanssaperillinen tai joku kuolinpesän ulkopuolinen henkilö. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 134–135.)

Perintöosuuden luovutuksen voi ilmaista useammalla eri tavalla. Luovutus voidaan ilmaista muun muassa seuraavilla tavoilla: kuolinpesän osakas ilmoittaa luovuttavansa perintöosuutensa X:lle, tai hän ilmoittaa luopuvansa perinnöstä korvausta vastaan, luopuvansa kaikesta oikeudesta perittävän jäämistöön tai jäämistön osaan X:n hyväksi. (Aarnio & Kangas 2016, 747.) Niissä tilanteissa, kun perinnöstä luopuminen katsotaan tehottomaksi, on kyseessä käytännössä perintöosuuden luovutus (Tuunainen 2015, 180).

Perintökaaren 17 luvun 2 §:n mukaan perintöosuuden luovutus on tehtävä kirjallisesti, eli jonkinlainen asiakirja luovutuksesta on laadittava. Aarnion ja Kankaan (2016, 748–749) mukaan vaatimus kirjallisesta asiakirjasta sisältää myös vaatimuksen siitä, että asiakirja on allekirjoitettu. Todistaja-vaatimusta ei ole, vaikkakin se on suositeltavaa. Asiakirja voi olla luovutusilmoitus tai jos kyseessä on vastiketta vastaan tehtävä luovutus, voidaan esimerkiksi laatia pesäosuudesta kauppakirja, josta ilmenee luovutushinta (Aarnio & Kangas 2016, 748–749.)

Huolimatta perintöosuuden luovutuksesta, luovuttaja säilyttää kuolinpesään hallintovaltuutensa ja pesän osakkuusasemansa, ja tämän vuoksi osallistuu edelleen kuolinpesän hallintoon ja esimerkiksi perinnönjakoon. Luovutuksensaaja ei saa kuolinpesän osakkuusasemaa. Perintöosuuden luovutus ei siis muuta kuolinpesän osakkuussuhteita. Siitä huolimatta, ettei luovutuksensaaja tule kuolinpesän osakkaaksi, on hänellä silti oikeus käynnistää pesänselvitys ja perinnönjako sekä käyttää perinnönjaossa osakkaalle kuuluvia oikeuksia, joten myös hän osallistuu kuolinpesän hallintoon. Luovuttajan ja luovutuksensaajan välillä on tällöin rinnakkaislegimitaatio. (Kangas 2018, 405.)

Koska perintöosuuden luovuttaja säilyy kuolinpesän osakkaana, hänen suostumuksensa kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon tarvitaan. Koska luovutuksensaajalla on oikeus käyttää kuolinpesän osakkaalle kuuluvia oikeuksia, tulee hänen suostumuksensa kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon myös saada. Jotta perintöosuuden luovuttajan suostumusta ei tarvittaisi, tulisi hänen valtuuttaa luovutuksensaaja edustamaan häntä kuolinpesää koskevissa asioissa. Tämä valtuutus olisi hyvä tehdä jo luovutusilmoituksen yhteydessä, sillä luovuttajalla tuskin on hirveästi intressejä kuolinpesään, joten valtuutuksen saaminen on helpompaa tuon ilmoituksen yhteydessä.

Jos kuitenkin pesäosuudet lahjoitetaan samalle henkilölle, luovutuksensaajasta tulee käytännössä ainoa kuolinpesän osakas, koska tällöin hän omistaa yksin kuolinpesän omaisuuden ja yhteisomistussuhde lakkaa. Tällaisessa tilanteessa perintöosuuden luovutukset korvaavat perinnönjaon. (Kangas 2018, 405.) Luovutuksensaajan ei tarvitse olla kuolinpesän osakas, vaan kyseessä voi olla myös kuolinpesän ulkopuolinen henkilö (Aarnio & Kangas 2016, 757). Kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon ei tarvita luovuttajien suostumusta, vaan luovutuksensaaja voi hoitaa yksin kuolinpesää koskevat asiat.

5.3 Edunvalvottava tai alaikäinen osakas

Holhustoimilain (442/1999) 34 §:n mukaan edunvalvoja ei saa ilman holhousviranomaisen lupaa luopua perinnöstä tai luovuttaa perintöosuutta päämiehensä puolesta. Myös testamentilla saadusta omaisuudesta luopumiseen tai luovuttamiseen tarvitaan lupa. Täysin vastikkeeton perinnöstä luopuminen voi tulla kyseeseen silloin, kun kyseessä on ylivelkainen kuolinpesä tai sellaisessa tilanteessa, että päämies on saanut osuutensa perinnöstä ennakoon. Nämä samat säännökset koskevat myös alaikäisen lapsen edunvalvojina toimivia vanhempia. (Lupa perinnöstä luopumiseen, perintöosuuden luovuttamiseen tai kuolinpesän yhteishallinnosta sopimiseen, n.d.) Holhousviranomainen voi myöntää luvan siinä tapauksessa, että toimen katsotaan olevan päämiehen edun mukainen (Holhustoimilaki 442/1999, 35 §).

Päämiehen puolesta perinnöstä luopuminen koskee lähinnä vain jälkiluopumista. Ennakkoluopumiseen ei yleensä anneta lupaa, koska tällöin ei ole vielä mahdollista tietää, mikä on luopumista koskevan perinnön arvo eikä tällöin voida myöskään arvioida sitä, onko toimi päämiehen edun mu-

kainen vai ei. (Kolehmainen & Rabinä 2020, 458). Aarnio ja Kangas (2016, 716.) huomauttavat kuitenkin, että lain sanamuodon mukaan perinnöstä voidaan luopua holhousviranomaisen luvalla eikä laissa ole tehty erottelua sen suhteen, onko kyseessä ennako- vai jälkiluopuminen.

KHO 2003:7 21.2.2003/406 ”Kun perinnöstä luopuminen olisi heikentänyt päämiehen varallisuusasemaa, ei holhousviranomaisen voinut myöntää lupaa perinnöstä luopumiseen.”

Tässä Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa edunvalvoja ei ollut saanut lupaa luopua perinnöstä päämiehensä puolesta. Ratkaisussa katsottiin, että vaikka koko perintöosuus menisi päämiehen velkojen maksuun, ei perinnöstä luopuminen olisi silti päämiehen edun mukaista, vaikka perintö ei edes kattaisi kokonaan päämiehen velkoja. Tähän lopputulokseen tultiin, vaikka päämiehen oma tahto oli luopua perinnöstä niin, että se menisi hänen lapsilleen.

Lupamenettely tarkoittaa pankin kannalta sitä, että mikäli edunvalvoja luopuu perinnöstä edunvalvottavan puolesta, tulee pankkiin toimittaa allekirjoitetun perinnöstä luopumisilmoituksen lisäksi holhousviranomaisen eli Digi- ja väestötietoviraston lupa toimeen. Mikäli lupaa perinnöstä luopumiseen ei saada, on oikeustoimi tällöin pätemätön ja päämies säilyy kuolinpesän osakkaana normaalisti (Täysi-ikäisten edunvalvonta 2016, luku 7.1).

Jos päämiestä edustaakin edunvalvontavaltuutettu, valtuutetun ei tarvitse hakea holhousviranomaiselta lupaa oikeustoimille, ellei valtakirjassa ole erikseen näin määrätty (Kolehmainen & Rabinä 2020, 461; Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007, 19 §; Yleisiä ohjeita valtuutetulle n.d., 2). Edunvalvontavaltuutettu voi tehokkaasti luopua päämiehensä puolesta perinnöstä sekä perittävän eläessä että perittävän kuoleman jälkeen (Aarnio & Kangas 2016, 717). Jotta voidaan varmistua siitä, mitä toimia edunvalvontavaltuutettu voi tehdä ilman holhoustoimiviranomaisen lupaa, tulee aina tarkastaa vahvistetun edunvalvontavaltakirjan sisältö.

Joissain tilanteissa edunvalvoja voi olla esteellinen edustamaan päämiestään, ja tällöin päämiestä edustamaan tulee hakea edunvalvojan sijaista. Holhoustoimilain 32 §:n mukaan edunvalvoja voi olla esteellinen siinä tapauksessa, jos hän itse tai hänen puolisonsa tai lapsensa tai joku jota hän edustaa, on toimesta vastapuolena. Edunvalvoja on esteellinen myös silloin, jos päämiehen vastapuolena on:

1) edunvalvojan lapsen puoliso taikka edunvalvojan puolison lapsi tai tämän puoliso;

- 2) *edunvalvojan tai hänen puolisonsa lapsenlapsi, sisarus, vanhempi tai isovanhempi taikka tällaisen henkilön puoliso; tai*
 3) *edunvalvojan sisaruksen lapsi tai vanhemman sisarus.* (Holhustoimilaki 32§)

Samat esteellisyysperiaatteet koskevat myös edunvalvontavaltuutettua (Laki edunvalvontavaltuutuksesta 17 §). Mikäli edunvalvontavaltuutettu on esteellinen edustamaan päämiestään, hänen tilallaan toimii edunvalvontavaltakirjassa määrätty varavaltuutettu. Tällöin edunvalvontavaltakirja tulee vahvistaa varavaltuutetun osalta tehtävää oikeustoimea varten. Mikäli varavaltuutettukin on esteellinen, tulee päämiehelle hakea holhustoimiviranomaiselta edunvalvojan sijaisen määräämistä. (Yleisiä ohjeita valtuutetulle n.d., 2.)

5.4 Luopumisen peruuttaminen

5.4.1 Ennakkoluopumisen peruuttaminen

Kun kirjallinen luopumisilmoitus on saatettu perittävän tietoon, ei luopujan yksipuolinen oikeustoimen peruuttaminen ole enää mahdollista. Ennakkoluopumisen osalta kyse on kuitenkin osakkaan luopumistahdonilmaisun lisäksi perittävän intresseistä määrätä omasta jäämistöstään. Perittävän ei tarvitse suostua luopumisen peruuttamiseen siinäkään tapauksessa, ettei vielä olisi suorittanut lakiosaperilliselle kuuluvaa vastiketta. (Tuunainen 2015, 231.)

Perittävä ja perillinen voivat halutessaan sopia perinnöstä luopumiseen liittyvästä peruuttamisoi-keudesta jo siinä vaiheessa, kun ennakkoluopuminen tehdään. Perittävä voi myös hyväksyä perillisen toiveen luopumisen peruuttamisesta, vaikka lakiosaa vastaava korvaus olisikin jo luopujalle suoritettu. Myös testamentilla perittävän on mahdollista mitätöidä ennakkoluopuminen tekemällä testamentti luopujan hyväksi. (Mts. 231.)

Ennakkoluopumisen peruuttamiseen liittyviä asioita ei perukirjan tarkastusvaiheessa tarvitse oikeastaan käsitellä, koska tämä ennakkoluopumisen peruuttaminen tulee kyseeseen vielä perittävän eläessä. Jos ennakkoluopumisen peruuttaminen on hyväksytty, ei luopumista oteta huomioon perunkirjoituksessa niin, että se vaikuttaisi perukirjan tarkastusprosessiin.

5.4.2 Jälkiloopumisen peruuttaminen

Jälkiloopumisen peruuttaminen puolestaan on melko yleinenkin asia, joka pankissa perukirjaa tarkastettaessa tulee vastaan. Monesti voi olla kyse esimerkiksi siitä, ettei osakas ole luopuessaan täysin ymmärtänyt tekemänsä oikeustoimen vaikutuksia. Esimerkiksi ylivelkaisuissa pesissä saattaa tulla tilanteita, joissa osakas haluaa luopua perinnöstä, koska pesän velat ylittävät varat eikä osakaalla ole intressejä kuolinpesään. Näissä tilanteissa he eivät välttämättä ole tulleet ajatelleeksi sitä, että kun he luopuvat perinnöstä, heidän sijaansa tulee heidän omat perillisensä eikä perintö palaudukaan pesään. Tällöin luopujasta tulee hankkia katkeamaton sukuselvitys. Monestikaan intressejä tähän ei ole, jos pesässä ei ole varoja, joilla sukuselvitys maksaa eikä kukaan halua nähdä vaivaa sukuselvityksen hankkimiseen.

Jälkiloopumisen peruuttaminen poikkeaa ennakkuloopumisesta siten, että kun luopuja on tehokkaasti luopunut perinnöstä, on perintö siirtynyt jo sijaantulooperillisille, joten sijaantulooperillisen määritettäväksi jää, ottaako hän tuon perinnön vastaan. Luopuja ei siis voi mitenkään yksipuolisesti tässäkin tilanteessa peruuttaa luopumista. (Tuunainen 2015, 232). Luopujan on mahdollista vedota pätemättömyysperusteeseen, josta oikeustoimilain 28–30 §:n mukaan on kyse esimerkiksi silloin, jos luopuja on pakotettu toimeen tai häntä kohtaan on käytetty petollista viettelyä, jonka myötä hän on tehnyt luopumisensa.

Tuunaisen (2015, 232) mukaan luopuja ja sijaantulijat voivat sopimuksella sopia siitä, että luopumista ei oteta huomioon ja näin ollen luopuja on kuolinpesän osakas ja sijaantulijat eivät tule kuolinpesään mukaan. Tämä myös tarkoittaa pankin perukirjatarkastusprosessin kannalta sitä, että tällainen sopimus, jossa on sovittu luopumisen peruuttamisesta ja jonka ovat allekirjoittaneet sekä luopuja että sijaantulijat, tulisi toimittaa pankille. Sijaantulijat tulee joka tapauksessa selvittää luopujan sukuselvityksestä, jotta tiedetään, keiden tulee allekirjoittaa sopimus perinnöstä luopumisen peruuttamisesta. Mikäli tällaista sopimusta ei toimiteta, tulee kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon olla sekä luopujan että sijaantulijoiden suostumukset. Jos yksi tai useampi sijaantulijoista on alaikäinen tai edunvalvonnassa, tulee luopumisen peruuttamiseen saada holhoustoimiviranomaisen lupa (Juusola & Määttä 2017, luku 1.3).

Verotuksessa luopumisen peruuttaminen voidaan hyväksyä vain pätemättömyysperusteen nojalla. Jos luopuja ja sijaantulija tekevät sopimuksen perinnöstä luopumisen peruuttamisesta eikä pätemättömyysperustetta ole olemassa, on kyse verotuksellisesti luopujan sijaantulijalta saamasta lahjasta. (Juusola & Määttä 2017, luku 9.3.) Mikäli tällaisia tilanteita tulee pankissa vastaan, olisi hyvä suositella osakasta olemaan yhteydessä verottajaan ennen luopumisen peruuttamista varmistaakseen, onnistuuko luopumisen peruuttaminen verotuksellisesti tehokkaasti.

6 Yhteenveto ja pohdinta

Tutkimusongelma työssäni oli ”miten perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovutus eroavat toisistaan ja miten ne vaikuttavat kuolinpesän osakkuusasemaan ja hallintoon kuolinpesän pankkiasioiden hoidossa?”. Tutkimus toteutettiin lainopillisena tutkimuksena ja menetelmänä käytettiin sanamuodon mukaista ja laventavaa tulkintaa. Vastausta lähdettiin hakemaan lainsäädännöstä, oikeuskirjallisuudesta, oikeuskäytännöstä ja muista tuomioistuinten ratkaisuista sekä verottajan, Digi- ja väestötietoviraston, Finanssivalvonnan ja Finen verkkosivuilta löytyvistä ohjeista.

Perusteet tekemälleni tulkinnalle löytyvät kirjoittamastani teoriasta, joten tämän vuoksi tulkintaa ja teoriaa ei ole eriytetty erillisiksi osiksi, vaan ne kulkevat käsi kädessä koko työn läpi. Työn liitteeksi laadittiin tiivistelmä, jossa esitettiin tiivistetysti tutkimusongelmaan saamani vastaukset. Täysin aukottomasti ongelmaan ei saatu vastausta perintökaaren ja oikeusohjeiden osittaisen tulkinnanvaraisuuden ja jopa ristiriitaisuuden takia.

Perintökaaren 17 luvun 2 a §:n mukaan perinnöstä voi luopua, jos ei ole ryhtynyt sellaisiin toimiin, jotka on katsottava perintöön ryhtymiseksi. Perintökaaren 16 luvun 2 § 2 momentin sanamuodon mukaisen tulkinnan perunkirjoitukseen osallistuminen on jo perintöön ryhtymistä. Oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä tämä on koettu liian matalaksi kynnykseksi perintöön ryhtymiselle, jolloin jo hyvin pienet jäämistötoimet olisivat perintöön ryhtymistä. Esimerkiksi KKO 2003:95 tapauksessa perunkirjoitukseen osallistumista ei katsottu perintöön ryhtymiseksi.

Varsinaista oikeusohjetta sille, mikä on perintöön ryhtymistä ja mikä ei, ei siis ole. KKO 2003:95 ratkaisusta tulkittavan oikeusohjeen mukaan kuolinpesässä tehtävät tavanomaiset ja välttämättömät toimet eivät ole perintöön ryhtymistä, mutta tällaisia toimia ei yksiselitteisesti ole mahdollista

määritellä, vaan kuten Turun hovioikeuskin 2.6.2021 407 ratkaisussaan toteaa, on toimia arvioitava kokonaisarviona. Oikeusohje jää siis tältä osin puutteelliseksi ja tulkinnanvaraiseksi.

Tämä selkeä ristiriita lainsäädännön ja oikeuskäytännön välillä tulisi poistaa. Mikäli perunkirjoitukseen osallistumista ei voida pitää perintöön ryhtymisenä, perintökaareen tulisi tehdä tämän osalta muutos, jotta se vastaisi nykyistä oikeuskäytäntöä. Lainsäädäntöön olisi myös mielestäni mahdollista määritellä uudelleen perintöön ryhtymisen tunnusmerkit. Oikeuskäytännössä tuskin kuitenkaan tullaan antamaan tarkempaa ohjeistusta siihen, mitkä toimet katsotaan tavanomaisiksi ja välttämättömiksi toimiksi kuolinpesässä, koska kuolinpesien katsotaan olevan aina erilaisia ja tämän vuoksi kyseessä on aina tapauskohtainen kokonaisarvio.

Perunkirjoitukseen osallistumisen pitäminen perintöön ryhtymisenä ei ole järkevää, sillä vasta perunkirjoituksessa luopujan on mahdollista saada kokonaiskäsitys jäämistöstä. Oikeuskäytännön mukaan tavanomaiset ja välttämättömät kuolinpesää koskevat toimet eivät ole pesään ryhtymistä, mutta sen arvioiminen, mikä on tavanomaista ja välttämätöntä, on hyvin tapauskohtaista ja sen vuoksi voi aiheuttaa myös väärinkäsityksiä ja ongelmia. Luopujan tulisi siis olla hyvin passiivinen kuolinpesässä, jotta voisi varmistua siitä, että voi luopua perinnöstä tehokkaasti.

Koska perintöön ryhtymisen arvioimiseen ei ole olemassa selkeää oikeusohjetta, on myöskin pankissa perukirjaa tarkastavan toimihenkilön mahdotonta lähteä tekemään arviota siitä, mitkä ovat siinä kyseisessä kuolinpesässä välttämättömiä ja tavanomaisia toimia tilanteen kokonaisarvioinnin perusteella, ellei kyseessä ole jokin selkeä perinnön vastaanottamiseen viittaava toimi, kuten esimerkiksi kuolinpesän omaisuuden myyntitoimeksiannon tekeminen tai siihen valtuutuksen antaminen. Pankissa perukirjan tarkastuksessa toimihenkilön tulee kiinnittää ensisijaisesti huomiota niihin seikkoihin, jotka selkeästi erottavat perinnöstä luopumisen perintöosuuden luovutuksesta. Perukirjaa tarkastavan toimihenkilön tulee siis tarkastaa, onko luopumistahdonilmaisussa määrätty sijaantuloperillisistä lakimääräisestä perimyksestä poikkeavalla tavalla, määritelty ehtoja luopumiselle, tai saako luopuja luopumisestaan vastiketta.

Perinnöstä luopumisen ja perintöosuuden luovutuksen välistä eroa ja niiden vaikutuksia kuolinpesän osakkuusasemaan ja hallintoon käsiteltiin luvuissa 5.1 *Perinnöstä luopuminen* ja 5.2 *Perintö-*

osuuden luovuttaminen. Todettiin, että lakimääräisestä perinnöstä luopumisen vaikutukset kuolinpesän osakkuusasemaan oli yksiselitteisemmin määritettävissä, kuin testamentista luopumisen vaikutukset, mutta myös sillä, onko lakimääräisestä perinnöstä luovuttu ennen vai jälkeen perittävä kuoleman, on sijaantulokysymyksen kannalta merkitystä. Testamentista luopumista käsiteltiin luvussa 5.1.3 *Testamentista luopuminen*. Luvussa käytiin läpi testamentista luopujan mahdolliset sijaantulijat ja todettiin, että testamentin tulkinta on ensisijaisesti kuolinpesän osakkaiden tehtävä, ei pankin.

Luvussa 5.4 käsiteltiin luopumisen peruuttamista. Tämä otettiin käsittelyyn sen vuoksi, koska on yllättävän yleistä, ettei perinnöstä luopunut ole ollut tietoinen toimensa oikeusvaikutuksista ja sen vuoksi haluaa peruuttaa sen. Pankin kuolinpesän pankkiasioiden hoidon näkökulmasta olennaista on nimenomaan jälkiluopumisen peruuttaminen, joka tutkimuksessa kerätyn tiedon mukaan ei ole verotuksellisesti tehokasta muuta kuin pätemättömyysperusteen perusteella. Tällaisen tilanteen sattuessa on siis hyvä ohjata osakas olemaan yhteydessä verottajaan ja selvittämään luopumisen peruuttamisen veroseuraamukset ennen peruuttamisen tekemistä.

Perinnöstä luopumisessa kuolinpesän osakas ei määritä luopumiselleen ehtoja ja luopuu vastikkeetta sekä sijaantulihoita määräämättä. Perinnöstä luopuminen on mahdollista, kun luopuja ei ole ryhtynyt sellaisiin toimiin, jotka katsottaisiin olevan perintöön ryhtymistä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että luopuminen on tehoton, jos se ei täytä jotain näistä vaatimuksista ja tällöin luopumista onkin pidettävä perintöosuuden luovutuksena.

Pankin kannalta ero perinnöstä luopumisen ja perintöosuuden luovutuksen välillä on merkittävä; perinnöstä luopuessa luovuttaja vetäytyy pesästä eikä tällöin enää ole kuolinpesän osakas. Koska luopuja vetäytyy pesästä, määräytyy hänen sijaantulijansa lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan, joka on avattu opinnäytetyössä luvussa 3.1 *Lakimääräinen perimysjärjestys*. Perintöosuuden luovutuksessa taas luovuttaja säilyy kuolinpesän osakkaana, ja luovutuksensaaja ei saa kuolinpesän osakkuusasemaa, mutta saa käyttää osakkaalle kuuluvia oikeuksia kuolinpesässä, jolloin kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon tarvitaan suostumus sekä luovuttajalta että luovutuksensaajalta. Tuunaisen (2015, 159) mukaan luopumisen ja perintöosuuden luovutuksen eroa voi kuvata siten, että ”luovuttaessa sijaantullut taho johtaa oikeusasemansa suoraan perittävältä, mutta perillisen

määrätessä oikeudestaan muutoin, yleisimmin pesäosuuden luovutuksessa, perintöön oikeuden saava taho johtaa oikeutensa perilliseltä eikä perittävältä.”

Jatkotutkimuksen kannalta olisi mielestäni mielenkiintoista tutkia tarkemmin sitä kysymystä, mitä toimia on pidettävä kuolinpesän asioiden hoidon kannalta tavanomaisina ja välttämättöminä ja missä määrin nämä toimet voivat poiketa eri kuolinpesien kesken. Kiinnostavaa olisi myös tutkia tarkemmin, millaisissa tilanteissa Digi- ja väestötietovirasto antaa edunvalvojalle luvan luopua perinnöstä päämiehen puolesta.

Lähteet

- Aarnio, A. 1989. Laintulkinnan teoria: Yleisen oikeustieteen oppikirja. Helsinki: WSOY.
- Aarnio, A. 2011. Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Aarnio, A. & Kangas, U. 2016. Suomen jäämistöoikeus I: Perintöoikeus. 6. p. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 18.4.2022. <https://janet.finna.fi/>, Alma Talent Pro.
- Aarnio, A. & Kangas, U. 2015. Suomen jäämistöoikeus II: Testamenttioikeus. 5. p. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 18.4.2022. <https://janet.finna.fi/>, Alma Talent Pro.
- Aarnio, A., Kangas, U. & Rabinä, T. 2020. Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset. 9. p. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 26.4.2022. <https://janet.finna.fi/>, Alma Talent Pro.
- AL 234/1929. Avioliittolaki. Annettu 13.6.1929. Viim. muutos 1.1.2020. Viitattu 25.4.2022. <https://finlex.fi/fi/laki/smur/1929/19290234>.
- Heino, S. & Salo, H. 2018. Pankki- ja vakuutusasiat kuolinpesässä – ohjeita kuolinpesän osakkaille. Julkaisu Finen verkkosivuilla. Viitattu 8.4.2022. <https://www.fine.fi/media/julkaisut-2013/pankki-ja-vakuutusasiat-kuolinpesassa.pdf>.
- Holhoustoimilaki 442/1999. Laki holhoustoimesta. Annettu 1.4.1999. Viim. muutos 1.1.2020. Viitattu 20.4.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1999/19990442>.
- Juusola, S. & Määttä, T. 2017. Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa. Vero.fi- sivut 28.9.2017. Viitattu 18.4.2022. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/60797/luopumiset-perint%C3%B6--ja-lahjaverotuksessa>.
- Kangas, U. 2018. Perhevarallisuus-oikeus. 3. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 25.4.2022 <https://janet.finna.fi/>, Alma Talent Pro.
- Kangas, U. 2019. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 18.4.2022. <https://janet.finna.fi/>, Alma Talent Pro.
- Keinänen, A., Kolehmainen, A., Määttä, T., Myrsky, M., Tolvanen, M. & Väättä, U. 2012. Oikeudellisen ajattelun perusteita. Oikeustieteiden pääsykoekirja 2012. Joensuu: Oikeustieteiden laitos. Viitattu 19.4.2022. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/10545/urn_isbn_978-952-61-0766-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- KHO 3.2.2009 T 256
- KHO 2003:7 21.2.2003:406
- KKO 1985 II 129

KKO 2014:18

KKO 2000:116

KKO 1982-II-54

KKO 2003:95

Kolehmainen, A & Rabinä, T. 2020. Jäämistösuunnittelu I: Perittävän jäämistösuunnittelu. 2. p. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 12.4.2022. <https://janet.finna.fi/>, Alma Talent Pro.

Kolehmainen, A. & Rabinä, T. 2021. Jäämistösuunnittelu II: Lesken ja perillisen jäämistösuunnittelu. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 20.4.2022. <https://janet.finna.fi/>, Alma Talent Pro.

Kuolinpesän asioiden hoitaminen. 2018. Julkaistu Finanssivalvonnan verkkosivuilla. Viitattu 4.4.2022. <https://www.finanssivalvonta.fi/kuluttajansuoja/kuolinpesan-asiat/>.

Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007. Annettu 25.5.2007. Viim. muutos. 1.1.2020. Viitattu 4.4.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2007/20070648>.

Lupa perinnöstä luopumiseen, perintöosuuden luovuttamiseen tai kuolinpesän yhteishallinnosta sopimiseen. N.d. Digi- ja väestötietoviraston verkkosivuilla. Viitattu 5.4.2022. <https://dvv.fi/perinnosta-luopuminen-ja-kuolinpesan-yhteishallinta>.

Määttä, T. & Salminen, J. 2014. Osittainen testamentista luopuminen eräissä tilanteissa. Julkaistu vero.fi -verkkosivuilla. Viitattu 14.4.2022. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/kannanotot/47692/osittainen-testamentista-luopuminen-era/>.

Norri, M. 2014. Laki ja miten sitä luetaan. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus. Viitattu 6.4.2022. <https://janet.finna.fi/>, KauppakamariTieto.

Norri, M. 2017. Perintö ja testamentti: käytännön käsikirja. 3.p. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 18.4.2022. <https://janet.finna.fi/>, Alma Talent Pro.

Oikeustoimilaki 228/1929. Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista. Annettu 13.6.1929. Viim. muutos 1.9.2004. Viitattu 20.4.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290228>.

PK 40/1965. Perintökaari. Annettu 5.2.1965. Viim. muutos 1.12.2020. Viitattu 25.4.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1965/19650040#L17>.

Puronen, P. 2013. Näin teen perukirjan. 5. p. Helsinki: Talentum. Viitattu 6.4.2022. <https://janet.finna.fi/>, Alma Talent Pro.

Sukul selvitys. N.d. Digi- ja väestötietoviraston verkkosivuilla. Viitattu 6.4.2022. <https://dvv.fi/sukul selvitys>.

Surakka, A. & Sinivuori, E. 2012. Access to Finnish law. 2. p. Helsinki: Sanoma Pro. Viitattu 8.4.2022. <https://janet.finna.fi/>, Alma Talent Pro.

Turun HO 2.6.2021 407

Tuunainen, P. 2015. Perintö, testamentti ja velka. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Helsinki: Talentum. Viitattu 24.4.2022. <https://janet.finna.fi/>, Alma Talent Pro.

Täysi-ikäisten edunvalvonta. 2016. Julkaistu Finen verkkosivuilla. Viitattu 21.4.2022. <https://www.fine.fi/julkaisut/julkaisu/taysi-ikaisten-edunvalvonta.html>.

Vaasan HO 15.10.2003 S 02/1351

Yleisiä ohjeita valtuutetulle. N.d. Digi- ja väestötietoviraston verkkosivuilla. Viitattu 21.4.2022. <https://dvv.fi/documents/16079645/18733929/Yleisiä+ohjeita+valtuutetulle.pdf/cf37a6f9-c63e-50db-b0c9-e8f995412f9c/Yleisiä+ohjeita+valtuutetulle.pdf?t=1607326216871>.

Liitteet

Liite 1. Perinnöstä luopuminen ja perintöosuuden luovuttaminen

Perinnöstä luopuminen

- Perinnöstä voi luopua, jos ei ole ryhtynyt sellaisiin toimiin, että olisi katsottava ottaneen perinnön vastaan
- perinnöstä luopuminen tulee tapahtua ilman ehtoja, vastikkeetta ja sijaantulijoita määräämättä
 - muussa tapauksessa käsitellään perintöosuuden luovutuksena – eli luopuja ottanut perinnön vastaan ja sen jälkeen lahjoittanut sen eteenpäin
 - mikäli määrännyt sijaantulijat, jotka eivät muuta lakimääräistä perimysjärjestystä, kyseessä edelleen luopuminen
- Edunvalvoja tarvitsee holhousviranomaisen luvan perinnöstä luopumiseen päämiehensä puolesta
 - sama pätee alaikäisen osakkaan osalta
 - käytännössä mahdollista saada lupa vain niissä tilanteissa, jos kyseessä on ylivelkainen kuolinpesä tai edunvalvottava on jo aiemmin saanut pesäosuutensa
- Edunvalvontavaltuutettu ei tarvitse lupaa perinnöstä luopumiseen päämiehensä puolesta, mikäli tällaista ehtoa ei ole kirjattu edunvalvontavaltakirjaan – pankissa tarkistettava aina, mitä vahvistetussa edunvalvontavaltakirjassa lukee

Luopuminen perittävän eläessä (ennakkoluopuminen)

- Osakas on hyväksynyt testamentin tai allekirjoittanut muun kirjallisen ilmoituksen
- Lakiosaperilliselle kuuluu lakiosaa vastaava korvaus, muut voivat luopua korvauksetta
 - pankille tulee toimittaa selvitys siitä, että lakiosaa vastaava korvaus on maksettu.
 - jos osakas ei ole saanut vastiketta, on luopuja pesän osakas kunnes lakiosa on maksettu tai siitä on luovuttu
 - jos on saanut täyden vastikkeen tai luopuja on joku muu kuin lakiosaperillinen, ei ole enää kuolinpesän osakas
- Sijaantulosta:
 - Jos luopuminen on tehokas, eli luopuja on saanut lakiosaa vastaavan korvauksen, sitoo luopuminen myös hänen oikeudenomistajiaan, eli sijaantuloa ei tapahdu
 - Jos ilmoittanut luopuvansa lastensa hyväksi on luopuminen silti tehokas ja lapset tulevat osakkaiksi ja sijaantulijat on selvitettävä
 - Jos luopuja ei ole saanut korvausta riittävästi tai lainkaan ja hän perittävän kuoleman jälkeen luopuu tästä oikeudestaan, katsotaan kyseessä olevan jälkiluopuminen, jolloin hänen sijaantuloperillisensä tulevat kuolinpesän osakkaiksi

Luopuminen perittävän kuoltua (jätkiluopuminen)

- Osakas hyväksyy testamentin, jolla sivuutetaan hänet (ja lakiosaperillinen ilmoittaa, ettei vaadi lakiosaansa) TAI
- Kirjallinen ilmoitus perinnöstä luopumisesta
- Perinnöstä luopujan sijaantulija on se, joka olisi perinyt perittävän, jos luopuja olisi kuollut ennen perittävää
 - luopujasta tulee olla sukuselvitys 15 ikävuodesta perittävän kuolemaan saakka sekä mahdollisesta puolisoista avioliiton ajalta
- Suostumus kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon tarvitaan sijaantuloiltoilta, ei luopujalta
- Jos luopuu perinnöstä osittain, luopuja säilyy kuolinpesän osakkaana, jolloin suostumus kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon tarvitaan myös luopujalta
- Jos luopuja ilmoittaa luopuvansa perinnöstä koko sukuhaaransa osalta, on hän silloin määrännyt sijaantuloiltoista, jolloin on kyseessä perintöosuuden luovutus
- Jos luopuja on perillisasemassa oleva leski, menee perintö ensiksi kuolleen toissijaisille perillisille
 - tällöin suoritetaan jäämistöositus, jossa leski voi vedota tasinkoetuoikeuteensa tai ottaa tasinkoa vastaan. Leski ei siis menetä oikeuttaan tasinkoon, vaikka luopuu perinnöstä

Testamentista luopuminen

- Luopuu testamentilla saamastaan omaisuudesta joko kokonaan tai osittain
- Luopujan sijaantuloperillinen voi määräytyä seuraavilla tavoilla
 - Ensisijaisesti testamentin tulkinnalla – mikä on ollut testamentin tekijän tahto?
 - Jos testamentissa toissijaismääräys, menee luopujan osuus toissijaismääräyksen saajalle
 - Jos testamentista ei muuta johdu, sijaantuloperillinen määräytyy sen mukaan, kuka olisi saanut perinnön, jos luopuja olisi kuollut ennen perittävää – jos luopujan lapset olisivat perillisasemassa, he saavat luopujan osuuden
 - Luopujan osuus voi myös mennä muille yleistestamentinsaajille
 - Jos testamentti raukeaa luopumisen myötä, menee perintö lakimääräisille perillisille niin kuin testamenttia ei olisi tehty
- Testamentinsaaja voi luopua perinnöstä testamentintekijän lakimääräisten perillisten hyväksi tai luovuttaa osan testamenttiomaisuudesta lakimääräisille perillisille sitä vastaan, että he hyväksyvät testamentin
 - Kyseessä on tehokas luopuminen, vaikka testamentinsaajalla olisi perintöön oikeutettuja jälkeläisiä tai testamentissa olisi muita yleistestamentinsaajia

Perintöosuuden luovutus

- Perillinen on ottanut perinnön vastaan ja luovuttanut sen eteenpäin
 - tällöin luovuttaja maksaa perintöveroa ja luovutuksen saajat lahjaveroa
- perintöosuuden luovutus tehtävä kirjallisesti, voi olla ilmaistu useammalla tavalla, esim.
 - kuolinpesän osakas ilmoittaa luovuttavansa perintöosuutensa X:lle
 - ilmoittaa luopuvansa perinnöstä korvausta vastaan
 - luopuvansa kaikesta oikeudesta perittävän jäämistöön tai jäämistön osaan X:n hyväksi.
- Perintöosuus voidaan luovuttaa myös kuolinpesän ulkopuoliselle henkilölle
- Perintöosuuden luovutus voidaan tehdä myös sopimuksella tai kauppakirjalla
- Luopuja on edelleen kuolinpesän osakas ja häneltä tarvitaan suostumus kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon, ellei hän ole luovutusilmoituksessaan valtuuttanut luovutuksensaajaa käyttämään hänen oikeuksiaan kuolinpesässä
- Luovutuksensaaja ei tule kuolinpesään osakkaaksi, mutta saa käyttää kuolinpesän osakkaan oikeuksia, joten luovutuksen saajan suostumus kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon tarvitaan
- Jos pesään jää luovutuksen jälkeen enää yksi osakas, kun kaikki muut osakkaat ovat luovuttaneet hänelle osuutensa, kuolinpesän yhteishallinto lakkaa
 - ei enää tarvita luovuttajien suostumusta vaan luovutuksen saaja on kuolinpesän ainoa osakas

Luopumisen peruuttaminen

- Jos luopuja haluaa peruuttaa luopumisensa, lähtökohtaisesti tarvitaan suostumus pankkiasioiden hoitoon sekä luopujalta että hänen sijaantulijoiltaan (tulee siis selvittää joka tapauksessa sijaantulijat).
- voivat myös laatia yhteisen asiakirjan siitä, jonka sekä luopuja että sijaantulijat ovat allekirjoittaneet, josta käy ilmi, että he ovat hyväksyneet peruuttamisen ja luopuja säilyy kuolinpesän osakkaana – tällöin suostumusta kuolinpesän pankkiasioiden hoitoon ei tarvita enää sijaantulijoilta
- luopumisen peruuttaminen ei välttämättä ole verotuksellisesti tehokas, ellei kyse ole pätevämmämyysperusteesta – suositellaan olemaan yhteydessä verottajaan
- jos yksi tai useampi sijaantuliija on edunvalvonnassa tai alaikäinen, tulee luopumisen peruuttamiseen saada DVV:n lupa